

30K-1

1844

03
222680

**работніца
і сялянка**

8

1972

+прил.

ДРУЖБАЙ ВЯЛІКАЮ СЭРЦА БАГАТА

**ГАЛІНА РЫГОРАУНА
ДАВІДОўСКАЯ,**
жывёлавод калгаса імя У. І. Ле-
ніна Капыльскага раёна, дэпу-
тат Вярхоўнага Савета БССР

Напярэдадні юбілею іх мно-
га — думак, разважанняў, па-
раўнанняў. Але калі выдзеліць
галоўную, то ў мяне, як і ва
ўсіх савецкіх людзей, гэта дум-
ка аб партыі камуністаў. Пар-
тыі, якая на чале з У. І. Лені-
ным больш чым паўвека назад
узняла народ на штурм старо-
га свету. Якая вяла краіну па

Набліжаецца наша вялікае свята — 50-годдзе ўтварэння
Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Савецкі народ
ідзе да яго адзінай дружнай сям'ёй, з'яднаны агульнай мэтай,
высокімі імкненнямі.

У гэтыя дні карэспандэнт «Работніцы і сялянкі» сустрэўся з
трыма жанчынамі розных прафесій і заняткаў і папрасіў іх
адказаць на пытанне: «З якімі думкамі, якімі справамі вы су-
стракаеце юбілей?» Вось што адказалі:

шляху сацыялістычнага будаў-
ніцтва, у цяжкія ваенныя гады
была арганізатарам і натхніце-
лем нашае перамогі. Партыі,
што з'яднала ўсе нацыі і на-
роднасці краіны ў адзінае ін-
тэрнацыянальнае брацтва і
сваёй галоўнай мэтай лічыць
мір і шчасце людзей.

Я кажу натхнёныя словы аб
партыі з асаблівым пачуццём
радасці і гордасці, бо і сама
цяпер — яе часцінка. У сёлетні
юбілейны год камуністы калга-
са прынялі мяне ў свае рады.

У нас вялікая партарганіза-
цыя — 71 член і кандыдат партыі.
Многаму я навучылася і ву-
чуся ў такіх камуністаў, як Фё-
дар Рыгоравіч Давідоўскі, наш
ветэран, жывёлаводы Ніна Да-
відоўская і Іван Квац, электрык
Мікалай Мікуліч і яго жонка
загадчыца гасцініцы Марыя Мі-
куліч, сакратар партарганіза-
цыі калгаса Яўген Карпучок...

Мой муж Вячаслаў таксама
камуніст. Растуць у нас двое
сыноў — школьнікі Толя і Сяро-
жа. Хочацца мне выхаваць іх
харошымі людзьмі, дастойнымі
будаўнікамі камуністычнага
грамадства.

Такія мае думкі, планы, а
вось якія справы.

Дваццаць гадоў я працую ў
калгасе, з іх шаснаццаць — бы-
ла даяркай, ужо год узначаль-
ваю малочна-племянную фер-
му ў цэнтральнай брыгадзе —
вёсцы Камсамольскае. Наш ка-
лектыў вялікі — даяркі, пастухі,
даглядчыкі маладняку. Усе ас-
ноўныя вытворчыя працэсы на
ферме механізаваны. Мы аба-
вязаліся сёлета надаць ад
кожнай каровы не менш чым
па 2750 кг малака, атрымаць і
выгадаваць да 20-дзённага
ўзросту 318 цялят. Слова тры-
маем. Кожны дзень адпраўля-
ем спажываць больш як
3,5 тоны малака вышэйшай
якасці. Старанна працуюць, ат-
рымліваюць амаль пудовыя на-
доі даяркі Марыя Вяргейчык,
дэпутат раённага Савета, Ана-
стасія Клішэвіч, Зінаіда Лазоў-
ская, Ніна Красоўская, Яўгенія
Гук, Юзэфа Дудкіна, наша па-
важаная Фёдора Аляксандраў-

на Яцкоўская, пенсіянерка,
якая нізавошта не хоча сядзець
дома, механізатары Уладзімір
Сойка і Леанід Кункевіч, па-
стухі Мікалай Цвірко, Антон
Каляда, словам, усе мае тава-
рышы.

Вельмі нам хочацца да
50-годдзя ўтварэння СССР за-
ваяваць званне брыгады каму-
ністычнай працы, за якое спа-
борнічаем.

Хачу сказаць яшчэ вось аб
чым. Сёлета я паступіла ву-
чыцца завочна ў Смілавіцкі
заатэхнічны тэхнікум. Нялёгка
мне будзе, ой, нялёгка: сямі-
годку скончыла дваццаць га-
доў назад. Але вучыцца трэба.
З гэтай пяцігодкі сярэдня аду-
кацыя ў нас становіцца ўсе-
агульнай — такую мэту паста-
віла партыя. У чэрвені на сесіі
Вярхоўнага Савета БССР мы
абмеркавалі пытанне, як лепш
справіцца з гэтай задачай. Ду-
мала тады, веру цяпер — я так-
сама спраўлюся!

**ЕУДАКІЯ ПЯТРОўНА
САПАЖКОВА,**
работніца Крычаўскага завода
гумавых вырабаў імя 50-годдзя
БССР

Дазвольце, я раскажу спа-
чатку пра адзін падзвіг. Мож-
а чытачы часопіса і ведаюць яго,
бо наш друк пісаў пра гэта.
Паведамляе аб падзвігу і «Гі-
сторыя Вялікай Айчыннай вай-
ны».

Дык вось. Было гэта 17 ліпе-
ня 1941 года. Нашы войскі вы-
мушаны былі адысці за Сож,
пакінуўшы для прыкрыцця пе-
хачінцаў, якія занялі абарону
непадалёк ад Крычава каля
шасэ Масква — Варшава. Вось
з-за ўзгорку на шасэ паказа-
лася калона фашысцкіх танкаў.
Але супраць танкаў у пехачін-
цаў былі толькі гранаты. І рап-
там, замаскіраваная непадалёк
у кустах, ажыла гармата. Пер-
шымі выстраламі яна падпалі-
ла галаўны танк і замыкающую

бронемашыну. Потым яшчэ
танк і яшчэ.

— Малайцы артылерысты! —
радаваліся пехацінцы.

Вораг шалеў. Зварнуць з ша-
сэ ён не мог — вакол было ба-
лота. Скрозь чорны дым, што
ахутаў калону, танкі наўздагад
стралялі па савецкай гармаце.
Некалькі машын спаўзлі з шасэ
і загразлі. Другая танкавая ка-
лона спынілася.

Дзве гадзіны цягнуўся гэты
бой, і калі, нарэшце, ворагі
прарваліся да гарматы і ва
ўпор расстралялі артылерыста,
яны застылі ў здзіўленні:
больш тут нікога не было, воін
быў адзін.

57 магіл выкапалі фашысты.
У прапагандысцкіх мэтах яны
пахавалі і адважнага савецкага
воіна. Адзін обер-лейтэнант за-
пісаў у дзённіку: «Палкоўнік
перад магілай гаварыў, што ка-
лі б усе салдаты фюрэра білі-
ся так, як гэты рускі, мы за-
ваявалі б увесь свет. Тры разы
стралялі залпамі... Усё ж ён
рускі, ці патрэбна такая па-
шана?..»

Так, ён быў рускім. Доўгі час
вяліся пошукі, хто гэты чала-
век з легенды. Нарэшце стала
вядома: гэта дваццацігадовы
рускі хлопец з Арла, старшы
сержант-артылерыст Мікалай
Сірацінін.

Сёння на месцы былога бою
стаіць помнік герою, пасмя-
ротна ўзнагароджанаму ордэ-
нам Айчыннай вайны I ступені.
Сірацініну прысвечан стэнд у
мясцовым краязнаўчым музеі.
Яго імем названы ў горадзе
вуліца, піянерскі атрад школы
№ 2. Яго імя носіць і наша
жаночая брыгада. Нас у бры-
гадзе трыццаць. Шэсць гадоў
назад мы казалі: «Хочам залі-
чыць паўнапраўным членам
свайго калектыву Мікалая Сі-
рацініна. Будзем штодзень вы-
конваць норму за яго».

Так ён стаў трыццаць пер-
шым у брыгадзе. Жыве ў на-
шых сэрцах, у нашых справах.

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

**№ 8 ЖНІВЕНЬ
1972**

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

**ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 Г.**

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

Мы часта разам з піянерскім атрадам імя Сірацініна бываем на месцы былога бою і на магіле героя, у Дзень Перамогі штогод запрашаем да сябе яго родных. Мы працуем швачкамі ў цэху вулканізацыі фармавога і спартыўнага абутку, перавыконваем свае вытворчыя заданні і за сябе, і за Мікалая Сірацініна. Мы — гэта руская Рая Старшынава, беларускі Клаўдзія Дземідовіч і яе дачка Люда, Соня Белянкова, чувашка Галя Мышкоўская, усе мае сяброўкі.

У гэтыя дні калектыв нашага завода спаборнічае з маскоўскім вытворчым аб'яднаннем «Красный богатырь» пад дэвізам «15 рэспублік — 15 двух-

тыднёвых працоўных вахт». Кожныя два тыдні мы становімся на вахту ў гонар адной Саветскай рэспублікі. Імкнемся дзятэрмінова выканаць вытворчую праграму другога года пяцігодкі, даць звышпланавай прадукцыі — так патрэбных жанчынам гумаваых боцікаў, спартыўнага і іншага абутку — на 230 тысяч рублёў. З намі на юбілейнай вахце і Мікалай Сірацінін.

І вось думаю я: як гэта добра, што мы, саветскія людзі, жывем і працуем адзінай дружнай сям'ёй. Што выхаваны мы інтэрнацыяналістамі. І што сённяшняе пакаленне дастойна працягвае подзвіг сваіх дзядоў, бацькоў і старэйшых братоў.

ЕУДАКІЯ ЯКАУЛЕўНА ЛОСЬ, паэтэса

Думкі пра юбілей СССР? Я лічу, што гэта свята, якое заўсёды з намі, у нашых сэрцах. Мы ўсе — дзеці Саветскай улады, Саветскай краіны, і я, напрыклад, не ўяўляю, што б я пісала і кім бы я была, калі б не гэты наш магутны Саюз, не гэты бацькоўскі клопат Камуністычнай партыі і Саветскага ўрада аб развіцці нашай шматнацыянальнай літаратуры, не тая вялікая ўвага, якую надае рабоце пісьменнікаў Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі.

Я часта бываю ў братніх рэспубліках, у розных гарадах і вёсках сваёй Беларусі і думаю: «Якое гэта шчасце пісаць пра нашых выдатных людзей і для гэтых людзей. Як выраслі нашы чытачы!»

Сведчанне вялікай дружбы саветскіх народаў, яе канкрэт-

нае развіццё — і дружба нашых літаратур, іх узаемны ўплыў і ўзаемаўзбагачэнне. У юбілейны год гэтае ўзаемаўзбагачэнне відаць асабліва ярка. Яно ідзе рознымі шляхамі. Гэта дні саветскай літаратуры ў братніх рэспубліках, абменныя матэрыялы літаратурных часопісаў, паездкі пісьменнікаў па краіне, пераклады з братніх літаратур, вывучэнне вопыту, накоплення ўсёй саветскай і асабліва рускай літаратуры.

Сёлета я многа займаюся перакладамі. Юбілейны зборнік «Дзень паэзіі» адкрываецца маім перакладам верша рускага паэта Яраслава Смелякова «Наш герб». Перакладаю вершы украінскіх паэтаў для «Анталогіі украінскай паэзіі». Зрабіла пераклад твораў народнай паэзіі Эстоніі Дэборы Ваарандзі і прэзікі Лілі Промет. З натхненнем працавала над перакладамі твораў Саламеі Нерыс, Аванеса Туманяна, Ніколаза Бараташвілі. Мне прыемна, што і мае вершы гучаць на рускай, украінскай, узбекскай, літоўскай, латышскай і іншых мовах народаў СССР.

Дружба народаў — пастаянная тэма маёй творчасці. У цыклах вершаў, прысвечаных Расіі, Украіне, Узбекістану, Грузіі, Азербайджану, Літве, Латвіі, мне хацелася перадаць свае самыя патаемныя думкі і пачуцці. Як гэта ўдалося — хай мяркую чытач.

У гэтым юбілейным годзе здала ў выдавецтва новы зборнік вершаў «Галінка з яблыкам», а таксама кніжку для дзяцей «Дванаццаць загадак». У выдавецтве «Малыш» выйшла мая кніжка «Абутая ёлачка», зборнік вершаў на рускай мове выйдзе ў выдавецтве «Советский писатель».

Слова публіцыста

ТОЕ ПРАМЯНІСТАЕ СВЯТЛО

Днём — горад як горад, людзі як людзі.

...А вечарам на вуліцах пачынаецца тое патаемнае жыццё, якое на нас, саветскіх турыстаў, пакідала самае змрочнае ўражанне. Вось постаць маладога чалавека застыла, як Буда, у кутку пад'езда. Спіць? Не. П'яны? Таксама, здаецца, не... Штосьці ненатуральнае ў позе, у шырока адкрытых бліскучых вачах, якія пазіраюць на свет і не бачаць свету. Апоены наркотыкамі мозг, як дынама, выпрацоўвае ў гэты момант серыю хваравітых галюцынацый і міражоў. А вось групка хіпі. Вяла, бязрадасна, бессэнсоўна бадзеецца па вуліцах. Вітрыны маленькіх і вялікіх магазінаў, кіна-тэатраў бессаромна і цынічна прапагандуюць і дзеям і дарослым секс, адзін толькі секс, і зноў-такі ў самых яго ненатуральных разбэшчаных праявах.

— Што здарылася з вашай краінай? Як дайшлі ў вас людзі да жыцця... такога? — задавалі мы пытанні гідам.

— Ведаеце, наша краіна дасягнула даволі высокага ўзроўню эканамічнага развіцця. Ну, не было войнаў і г. д. Аб хлебе надзённым людзі ўжо не надта турбуюцца. А вось духоўнага жыцця, высокіх ідэалаў, такіх, як у людзей вашай краіны, грамадскіх інтарэсаў нештае.

Цэлую краіну даволі рызыкаўна параўноўваць з асобным чалавекам. І ўсё ж, калі ўявіць сабе асобнага чалавека, у якога ёсць і хлеб і да хлеба, і вопратка, і мэбля, і нават аўтамашына, і ў якога няма ў жыцці мэты, якому ўсё абывае, якога нічога не хвалюе, як вось таго юнака, што сядзіць у цёмным кутку пад'езда, калі ўявіць сабе ўсё гэта, — зразумела, адкуль тая пустата ў душы.

Духоўнае жыццё, унутраны свет. Уся гісторыя нашага станаўлення «на ногі», сцвярджэння сябе на зямлі, як гома сапіенс (чалавека разумнага), ад міфатворчасці да шматлікіх рэлігій, ад роздумаў мысліцеляў антычнасці да трывожнага пытання Льва Талстога: «Чым людзі жывы?», да філасофскіх сшыткаў Леніна — напоўнена пошукамі, адказаў і зноў пошукамі сэнсу духоўнага жыцця асобных людзей, духоўнага жыцця грамадства, усяго чалавецтва.

Што для нас сёння ўзор, прыклад, што складае сэнс духоўнага жыцця сучасніка?

...Я ведаю адну жанчыну. У дні вайны яна была камісарам партызанскага палка. Я сустракалася з ёй шмат разоў у самых розных абставінах, у дні яе трывогі і ў дні радасці. І пры кожнай сустрэчы задавала сабе пытанне: што так прыцягвае, як магнітам, людзей да гэтай жанчыны? Аднойчы я пачула ад яе такія словы:

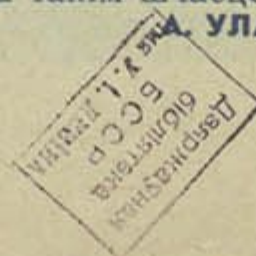
— Я пражыла доўгае і складанае жыццё. Ці была шчаслівай? Не ведаю. Але мне ніколі не было сумна жыць. Я рабіла ўсё, што мне належала рабіць на зямлі. Сумленна ваявала за Радзіму... Шчыра кахала... Гадала дзяцей... І вось ужо ўнукі, і парасткі мае і карэнні — тое «вечна зялёнае дрэва жыцця»... Здаецца, усё на зямлі мяне хвалявала, непакоіла ўсё, што можа хваляваць чалавека, і радавала ўсё, што можа радаваць.

Вось адкуль тая «жывінка» ў яе вачах, тое прамяністае святло. Вось і разгадка яе прывабнасці, яе прыцягальнай сілы. Чалавек жыве заўсёды і жыве сёння багатым духоўным жыццём, падобным на каштоўны камень, які зіхаціць мноствам сваіх дзівосных граней. Тут не раскладзеш па паліцах, не скажаш: вось я, напрыклад, чытаю шмат, бываю ў кіно, тэатры, ні ў чым не адстаю ад жыцця — значыць, я чалавек высокіх духоўных запатрабаванняў. І нават адной толькі добрай, шчырай працы на карысць грамадства — хоць гэта мы заўсёды ўспрымаем як галоўнае, што вызначае духоўную сутнасць чалавека, — гэтага мала.

Чалавек, які здолеў пазбегнуць задаволенасці ўласнай сытасцю і дабрабытам... Чалавек, для якога і ўсхваляваная старонка новай кнігі, і лёс суседа, што губіць сябе і сваю сям'ю залішняй прыхільнасцю да «зялёнага змяя», і сэрца сябра, і першы парастак у полі, і забастоўка рабочых у далёкай краіне, і слёзы чужога дзіцяці, і свая роля і місія на зямлі, і роля і місія тваёй краіны, што першая ў свеце абудзіла да высокіх духоўных запатрабаванняў мільёны людзей, — усё становіцца прадметам адухоўленага роздуму, добрага непакою, штуршком да дзеяння, стымулам да жадання — жыць, і зноў жыць! Становіцца верай, страсцю, перакананнем. Вось шчасце, вось ідэал!

...Вочы той жанчыны свецяцца такім шчасцем.

УЛАДЗІМІРАВА

Самая старейшая — Праскоўя Рыгораўна.

ЯНА ішла і не чула пад сабою ног. Аркестр іграў марш. Усе прысутныя пляскалі ў далоні. Яна спаймала сябе на тым, што стараецца крочыць у такт музыцы. І ўсміхнулася сама сабе, бо ніколі ў жыцці не даводзілася ёй крочыць пад музыку і ніколі дзеля яе не ігралі маршаў.

Мяккая дывановая дарожка цягнулася цераз усю вялізную залу. Побач ішлі муж, дзеці, сваякі, ішлі да ганаровага стала пад белым абрусам.

Ад хвалявання ў Марыі Пракопаўны зашумела ў галаве, і словы сакратара парткома калгаса Ады Восіпаўны Харкевіч даходзілі да яе нібыта з другога пакоя:

— Мы сёння сабраліся на свята, на сустрэчу з вялікай сям'ёй, дзе прафесія дзядоў і бацькоў выбіраецца і дзецьмі. Дзвесце гадоў працы ў калгасе! Два вякі! Такі агульны працоў-

ны стаж дванаццаці членаў сям'і Сусікавых, ды настый хлебарабаў!..

«Дынастыя! От слова вучонае», — падумала Марыя Пракопаўна. І яшчэ падумала, што вось сядзяць за адным сталом усе Сусікавы — урачыстыя і крыху збынтэжаныя, разам яны — дынастыя, а кожны паасобку — проста калгаснік.

Праскоўя Рыгораўна Чайкова — самая старэйшая з іх. Белая хусцінка, твар падперла рукою і задумалася. Ніколі Марыя Пракопаўна не бачыла ў сваёй заложкі такога твару: строгага і задуманнага. Што яна думае, што ўспамінае?

Можа тое, як пачыналася яе калгаснае жыццё сорак два гады назад? Тады камуна была, «Чырвоны хлебараб» звалася. Пяць коней ды плугі — уся механізацыя. Усё рукамі рабілі. Усё рукамі... Таму яны і ў зморшчынах, нібы зямля ў барознах, і мазалі на іх глыбока, як карэнні ў зямлі, сядзяць.

Побач дачка Праскоўі Рыгораўны Зіна Галаўнёва, даярка.

Добры дзень усім вам,
дарагія госці,
Рады караваем вас
пачаставаць!.. —

панеслася над залай. Калгасны народны ансамбль песні і танца «Колас» песняй вітае ўсіх. А ля Праскоўі Рыгораўны стаіць прыгожая дзяўчына ў беларускім нацыянальным касцюме і з нізкім паклонам падае на вышываным ручніку хлеб-соль — сімвал любові і гасціннасці.

У залу бягуць дзяўчаты, разносяць прысмакі па ўсіх століках, а хлопцы следам нясуць гарачыя самавары. Адзін самавар, другі, трэці... Ого, колькі іх! Аж цэлы тузін. Самы вялікі, самы бліскучы ставяць на стол юбіляраў.

І пачалося свята.

На сцэну прынеслі вялізную кнігу — Кнігу працоўнай славы калгаса. Бо ўсё, што маюць людзі, — даў ім калгас, а ўсё, што мае калгас, — зрабілі людзі.

Кнігу гартаюць, кнігу чытаюць.

...1971 год — калгас узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

...Шэсцьдзесят калгаснікаў узнагароджаны ордэнамі і медалямі.

...ВДНГ выдала калгасу Дыплом гонару.

...Удзельнік ВДНГ — калгасны клуб.

...Пераможцы спаборніцтва першага года дзевятай пяцігодкі: Сусікава Тамара Лук'янаўна, Мірановіч Таццяна Лук'янаўна...

Гэта яе дочки, Марыі Пракопаўны. І прыгадалася, як летась яны, Тамара і Таня, рыхтаваліся да раённага конкурсу даярак. Хваляваліся: хаця б не быць горшымі за іншых! А перамаглі. Аказаліся лепшымі. От радасці тады было ў доме!

Сёлета сказала Тамары парторг Ада Восіпаўна:

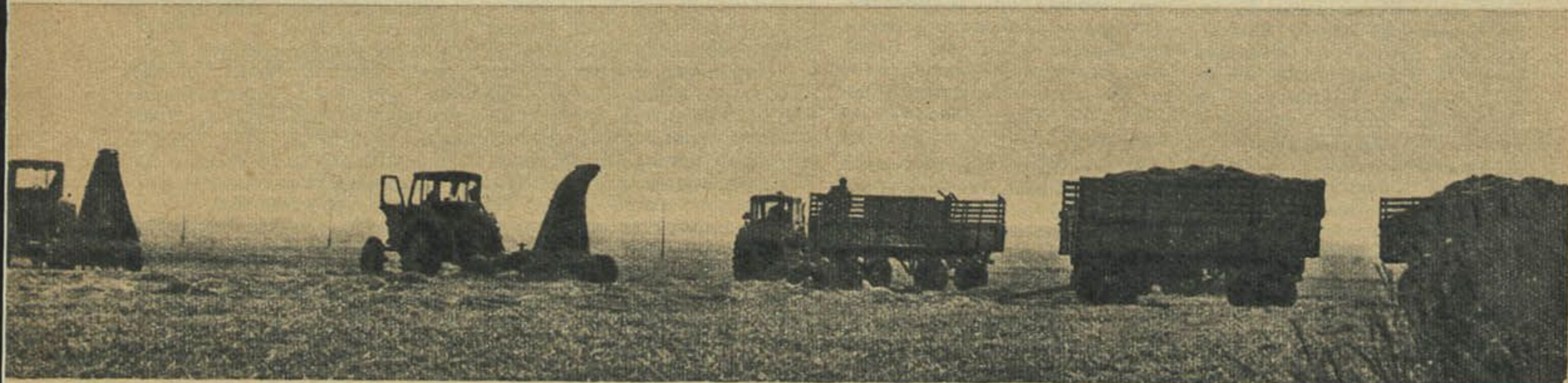
— Хочаш учотчыкам быць? Месца ёсць.

— Не, — адказала Та-

СВЯТА

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Усё на полі ў гарачую пару: і тэхніка, і коні

мара, — і пасля тэхнікума даяркай застануся. А веды не пашкодзяць.

Вось такая ў яе дачка.

А калі самая старэйшая дачка, Таня, ідзе на партыйны сход, — яе падмяняе на ферме самая малодшая, васьмікласніца Ніна. Сёлета вучыцца паедзе ў Рэчыцу на заатэхніка. Калгасная стыпендыятка будзе...

— Эстафету добрых спраў прыняў другі год пяцігодкі, — гучыць са сцэны. — Рашэннем праўлення калгаса ў Кнігу працоўнай славы заносацца: кавалер двух ордэнаў Славы механізатар Сусікаў Пётр Восіпавіч, жывёлавод Сусікаў Лука Рыгоравіч, які ў сорок пятым дайшоў да Берліна, і даярка Сусікава Марыя Пракопаўна...

Ім уручаюць пасведчанні, дзяўчынкі дораць ім кветкі, а чацвёрта хлопцаў цераз усю залу нясуць каваны распісны куфар і ставяць на сцэну. Куфар добрых спраў. Вымаюць адтуль карту Швейцарыі.

— За трыццаць гадоў працы ў калгасе Пётр Восіпавіч узараў столькі зямлі, колькі займае цэлая дзяржава — Швейцарыя.

Слухае Марыя Пракопаўна і дзівіцца — во які яе дзевер! А колькі перавёз корму яе муж Лука Рыгоравіч? Таксама, калі скласці ўсё разам, ладна атрымаецца.

З куфра выцягнулі бітон. На ім лічба — 18.876.000 літраў малака. Столькі надаіла яна, Сусікава Марыя Пракопаўна, за 26 гадоў.

У госці да Тамары з Сашам ідуць і маці, і бацька, і сёстры.

У гонар яе танцуюць «Крыжачок». Кружацца ў віхры дзяўчаты і хлопцы. Глядзіць на іх Марыя Пракопаўна і ўспамінае сябе вось гэткай самай васемнаццацігадовай...

Прыехала са Смаленскай вобласці ў госці. Спадабалася Беларусь, засталася ў калгасе. У маі прыйшла на ферму цялятніцай, а ў чэрвені — вайна.

Пагналі на ўсход калгасны статак: цялят, кароў, авечак. Каб выратаваць, не аддаць ворагу. Даверылі статак брыгадзе ў 25 чалавек, Марыя таксама!

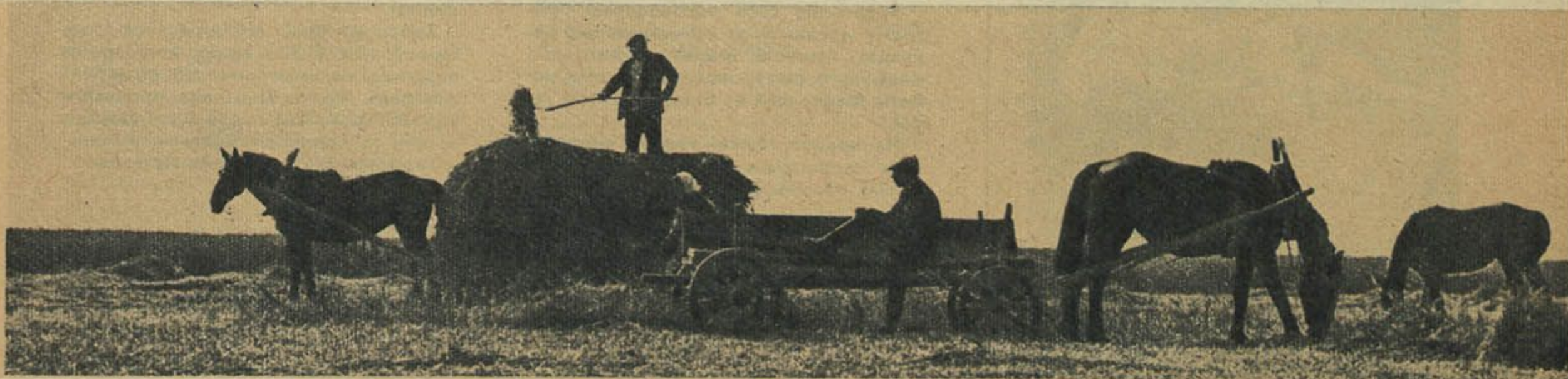
Самі выбіралі шлях, па якому ісці статку далей ад вялікіх дарог. Упершыню тады на кволях плечы дзяўчыны лягла вялікая адказнасць. У дарозе і навучылася даць кароў: пад дрэвам, у полі, у канаве. Малако аддавалі дзецям, ваенным... Навучылася спаць пад адкрытым небам, навучылася па гукі пазнаваць, куды ляціць бомба. Навучылася знаходзіць бяспечнае для статка месца.

Дайшлі да Курска, не згубіўшы ніводнай жывёліны. Тады здавалася, так яно і павінна быць. А ця-

пер, калі ўспамінаюць у калгасе пра той трохмесячны пераход, — называюць яго подзвігам.

І далёкі Курск з таго часу Марыя Пракопаўна лічыць сваім горадам. Бо яму, рускаму гораду, аддалі беларусы калгасны статак...

На сцэне — стэнд з фамільнымі каштоўнасцямі Сусікавых. Тут шматлікія граматы і дыпломы, якімі адзначана праца Марыі Пракопаўны, Таццяны, Тамары. Ордэн Кастрычніцкай Рэвалюцыі, якім узнагароджана знатная даярка калгаса, сваячка

Марыя Пракопаўна.

Сусікавых Любоў Мяфодзьеўна Галаўнёва. Ордэны і медалі ўдзельнікаў Айчыннай вайны — Пятра Восіпавіча і Лукі Рыгора-віча. Граматы былога яфрэйтара, выдатніка баявой і палітычнай падрыхтоўкі, атрыманыя за бездакорную службу ў радах Савецкай Арміі Аляксандрам Уласавым, мужам Тамары, механікам халадзільнай устаноўкі на ферме, дзе яна працуе.

Усе разглядаюць каш-

Рэпетыцыя на паляне. Танцуюць удзельнікі калгаснага ансамбля «Колас».

тоўнасці Сусікавых, а Марыя Пракопаўна глядзіць у залу. За столікамі сядзяць сябры, суседзі. Заслужаныя калгаснікі, акружаныя за сваю працу славай і гонарам, і юная змена, вартая сваіх бацькоў. Абраныя па-гарадскому, увешаныя ордэнамі і медалямі. Жывуць у высокіх светлых дамах. У гаражах стаяць уласныя легкавыя машыны. Пакуль Марыя Пракопаўна налічыла чатырнаццаць такіх шчасліўцаў. Але яна ведае, што дваццаць толькі жывёлаводаў падалі заявы старшыні калгаса, каб дапамог ім набыць безчаргі легкавушкі...

...Гучыць песня «Эх, тачанка-растаўчанка, наша гордасць і краса...», а танцавальны калектыў скача вогненную «Тачанку». Хор спявае «Вставай, страна огромная...» На кінаэкране кадры вайны... А ан-

Рамонкі.

НЯДАЎНА ў балгарскім горадзе Варне адбылася сесія Савета Міжнароднай Дэмакратычнай Федэрацыі жанчын. Сесія абмеркавала даклад Старшыні Федэрацыі Херты Куусінен аб міжнародным становішчы, інфармацыю прадстаўнікоў жаночых арганізацый Лаоса, ДРВ, Рэспублікі Паўднёвы В'етнам аб становішчы ў Індакітаі.

Удзельнікі сесіі з вялікай увагай выслухалі даклад Сесіль Южэль «Аб ролі жаночых арганізацый у стварэнні неабходных умоў для ўцягнення маладых жанчын у эканамічнае, палітычнае, сацыяльнае і культурнае жыццё сваіх краін».

Дыскусія па гэтаму дакладу паказала, што МДФЖ выбрала самую актуальную праблему, якая хвалюе прадстаўнікоў усіх кантынентаў. У наш час 60 працэнтаў насельніцтва зямнога шара — жанчыны, прычым большая частка з іх маладыя. А да 1975 года, паводле даных Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, прыблізна палавіна жыхароў зямнога шара будзе маладзей 24 гадоў.

Удзельнікі сесіі распрацавалі праграму дзеянняў па абмеркаваных дакладах, прынялі Зварот да жанчын і маці ўсяго свету, зацвердзілі план работы Федэрацыі на бліжэйшыя два гады.

На працягу шасці гадоў Генеральным сакратаром МДФЖ працавала Сесіль Южэль. Па яе асабістай прось-

бе на сесіі ў Варне яна была вызвалена ад гэтай пасады. Генеральным сакратаром МДФЖ аднадушна выбрана Фані Эдэльман — прадстаўніца Аргенціны.

Па просьбе рэдакцыі часопіса «Советская женщина» пра Фані Эдэльман напісаў аргенцінскі пісьменнік Рауль Гансалес Туньён.

Усё жыццё Фані Эдэльман, адной з віднейшых грамадскіх дзеячак Аргенціны, прысвечана барацьбе за правы жанчын, цесна звязана з выступленнямі ўсяго нашага народа супраць рэакцыйных урадаў і дыктатур, ад якіх ён пакутуе на працягу чатырох дзесяцігоддзяў. 6 верасня 1930 года, у дзень, які стаў ракавым для Аргенціны, генерал Урыбуру, або, дакладней кажучы, алігархія і імперыялізм звергнулі ўрад Іпаліта Ірыгойена. Якраз тады ён пачаў наладжваць адносіны — для пачатку гандлёвыя — з Савецкім Саюзам і разам з генералам Масконі меў намер абараніць нафたвыя багацці краіны ад імперыялістаў, якія злачына пасягалі на наш нацыянальны суверэнітэт.

Характар Фані фарміраваўся і загартуваўся ў 30-х гадах, калі краіна перажывала змрочныя дні кіравання генерала Хусто. Тады яна працавала ў МОПРы. У 1936 годзе Фані выйшла замуж за Бернарда Эдэльмана, вельмі адукаванага і дзейнага чалавека.

Праз год Фані едзе ў Іспанію. Там,

ФАНІ ЭДЭЛЬМАН

самбл выконвае фрагмент танца «Беларусь партызанская»...

Потым спявалі ўсе разам.

І зусім нечакана Сусікавы сталі членамі журы. А зала ператварылася ў дзве каманды — «Балалайка» і «Рамонак». Пачаліся спаборніцтвы: хто больш ведае? Пасыпаліся пытанні і тут жа адказы то з аднаго, то з другога боку залы, а ты разбярыся, хто хутчэй адказвае, і стаў бал.

Потым надзімалі яркія рознакаляровыя шары, і пераможцай была каманда, у якой шар лопаўся апошні.

Урачыста ўручалі прызы — бярозавыя венікі.

Смеху было, жартаў — аж дрыжалі сцены...

Ніколі ў Марыі Пракопаўны не было такога свята. Разам з іншымі — святкавала: і зіму праводзілі

не раз усім калгасам, і «Свята вясны і працы» адзначалі, і «Свята ўраджаю». І яшчэ — калі прысвячалі яе дзяцей Таню і Тамару ў маладыя калгаснікі, калі цалавалі яны зямлю і кляліся любіць яе вечно. Гэта было і яе свята, свята маці. Ды яшчэ калі Тамара замуж выходзіла, — іх, маладых, віншавалі ўрачыста ў калгасным клубе. Тамара сама пякла пірог і частавала будучага мужа, а потым гасцей. Таксама вельмі ўрачыста было.

А каб вось так, як сёння, — такога яшчэ не бывала. Напэўна, ёй трэба было ўсміхацца ад удзячнасці людзям, што іх так уважылі за працу. Напэўна, трэба было спяваць, весяліцца. Але не заўсёды ад шчасця смяюцца.

Яна плакала.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга калгас імя ХХІІ з'езда КПСС, Гомельскі раён.

Фот. калгаснага клуба.

Фота У. Вяхоткі.

На сесіі Савета Міжнароднай Дэмакратычнай Федэрацыі жанчын. Валлянціна Мікалаева-Церашкова і Фані Эдэльман.

у гарніле барацьбы рэспубліканцаў з фашызмам, яна набывае вялікі вопыт. Можна сказаць, іменна там канчаткова склаўся яе характар стойкага барацьбіта за свабоду і дэмакратыю.

Вярнуўшыся на радзіму, Фані працягвае работу ў арганізацыях, дзе яна супрацоўнічала раней. Гэтыя арганізацыі ўзначалілі незвычайны па размаху рух салідарнасці з рэспубліканскай Іспаніяй, якая змагалася супраць фашысцкіх мяцежнікаў. Рух ахапіў

шырокія слаі насельніцтва і запаліў самыя розныя сэрцы. Сумны зыход вайны не зменшыў энтузіязму Фані, не пагасіў яе рэвалюцыйнага запалу. Па-ранейшаму нястомна яна ўдзельнічае ў кампаніі дапамогі іспанскім эмігрантам, якія прыбылі ў Аргенціну.

У гады другой сусветнай вайны Фані становіцца адным з заснавальнікаў Хунты Перамогі і аддае ўсе свае сілы руху за салідарнасць з савецкім народам. Гэта таксама былі суровыя гады, магчыма, больш суровыя, чым давалася перажыць раней... Хаця ўся работа праводзілася ў падполлі, былі дасягнуты велізарныя поспехі. Ніколі не забыць нам таго дня, калі мы даведзіліся, што вызвален Парыж: велізарны натоўп, не зважаючы на небяспеку, сабраўся на плошчы, і палыманае ўшаноўванне французскіх патрыётаў вылілася ў акт нацыянальнага яднання супраць дыктатуры Фарэля — Перона.

Настаў 1947 год, год стварэння Саюза аргенцінскіх жанчын. Саюз уцягнуў у свае рады велізарную масу жанчын, прадстаўніц розных слаёў насельніцтва. Фані Эдэльман — яго заснавальнік і першы сакратар. Цяпер яна віцэ-прэзідэнт Саюза.

Пераадоўваючы шматлікія цяжкасці, Саюз вядзе рознабаковую дзейнасць, працягвае змаганне за правы жанчын, з кожным выступленнем умацоўваючы сваё адзінства, прымаючы ў свае рады новыя папаўненні работніц, служачых, хатніх гаспадынь.

Можна расказаць пра многія паспяховыя выступленні, якія арганізаваны аргенцінскімі жанчынамі. Успомнім хоць бы падзеі ў Расарыю ў 1948 го-

дзе, калі Саюзу ўдалося аб'яднаць паўмільёна хатніх служанак. Або кампанію, праведзеную на некалькіх буйных прадпрыемствах Буэнас-Айрэса і ў іншых гарадах краіны, калі члены Саюза збіралі подпісы пад патрабаваннем прыняць новы закон аб мацярынстве і пад петыцыямі, якія патрабавалі роўнай аплаты за роўную працу. Саюз дабіваўся і дабіваецца перадачы сялянам у пастаяннае карыстанне зямельных участкаў, паляпшэння медыцынскага абслугоўвання, пашырэння сеткі радзільных дамоў і школьных устаноў.

Вось яшчэ адзін гістарычны факт: калі ўрад збіраўся паслаць аргенцінскіх салдат у Карэю, Саюз арганізаваў масавыя дэманстрацыі жанчын пад лозунгамі: «Нашы дзеці не пойдучь на вайну!», «Ніводнага зярняці, ні грама мяса не дадзім на агрэсію!»

Амаль дваццаць пяць гадоў існуе Саюз аргенцінскіх жанчын. І па сённяшні дзень ён верны Дэкларацыі, прынятай у 1947 годзе: «Аб'яднаць у магутны рух усіх жанчын нашай радзімы, якія хочуць абараніць свае сем'і, паклапаціцца аб будучыні сваіх дзяцей, захаваць мір і ўнесці ўклад у справу прагрэсу і дабрабыту нацыі».

Нядаўна, пасля таго, як Нацыянальная сустрэча аргенцінцаў (рух, які ўзнік у канцы 1970 года і аб'яднаў патрыятычныя і антыімперыялістычныя сілы краіны) набыла шырокі размах, Саюзам была праведзена сустрэча жанчын.

Барацьба аргенцінскіх жанчын працягваецца. І наша Фані — адна з тых, хто натхняе гэтую барацьбу.

Рауль Гансалес ТУНЬЕН

...І РАСКАЖА ВУЛІЦА

Нарыс

Стаяла ліпеньская гарачыня. Лідзія Яўсееўна Какуеўская разумела, што сёння дзяўчатам асабліва цяжка: у канцы месяца ды яшчэ ў апошнія дні здачы аб'екта пяць чалавек з брыгады здаюць экзамены за адзінаццаты клас. А тут яшчэ Валерка... Хацелася схавацца ад позіркаў, уцячы куды-небудзь.

Яна механічна выконвала свае нялёгка абавязкі брыгадзіра. Перагаварыла з прарабам на конт аб'ёму заўтрашніх работ, прыкінула, ці хопіць матэрыялу, прадумала, каго куды паставіць. Абышла ўсіх сваіх дзяўчат, падоўгу спынялася ля кожнай. Здаецца, Галя Кісель вельмі напружана трымае зацірачную машынку. Трэба было б сказаць ёй, што так доўга не напрацуеш, на спаборніцтве тынкоўшчыкаў першынства не зоймеш. Але яна прамаўчала.

Душна ў пакоях, сырых ад тынку, але ж не так гарача, як на вуліцы. Прывесці абед са сталовай

паслалі трох дзяўчат, астатнія паселі ў адным з шэрых пустых пакояў, дзе пахла вапнай, сярод помпаў, распыляльнікаў і іншага рэвізіту сучаснага будаўніцтва.

Да Лідзіі Яўсееўны падышла Марыя Міхайлаўна Катлярэнка:

— Пачнем, брыгадзір?

Трэба было вызначыць ступень працоўнага ўдзелу кожнага члена брыгады на працягу месяца.

Лідзія Яўсееўна расклала налады. Выходзіла, што брыгада, перавыканаўшы заданне, зарабіла дадаткова значную суму грошай. Пачалася «раскідка» — сяброўскі, шчыры аналіз: як ідуць справы ў брыгадзе, як хто працуе. Старшыня савета брыгады дэпутат Вярхоўнага Савета БССР Марыя Міхайлаўна Катлярэнка падводзіла матэматычны вынік персанальнага абмеркавання: 0,5; 1; 1,5... Апошняя лічба азначала самы высокі бал працоўнага ўдзелу.

— Какуеўскі Валерый.

Ну вось, дайшла чарга да яе сы-

на. Лідзія Яўсееўна апусціла вочы. Хтосьці гаварыў, што ён добра працуе, хтосьці ўспамінаў, з якім стараннем выконваў важнае спецдаручэнне. Усё гэта слухала яна, але словы адскоквалі, не даходзілі да свядомасці. Яна ўстала.

— Мой сын зрабіў сёння прагул. Без уважлівай прычыны. Гэта не проста прагул, гэта... — у Лідзіі Яўсееўны нядобра і неяк пуста стала на сэрцы, і яна не знайшла патрэбнага слова. Справіўшыся з сабой, працягвала:

— Асабліва зараз, калі ўсе мы фарсіруем здачу першай чаргі свінафермы і не маем права падвесці. Прапаную і настойваю знізіць яму каэфіцыент, наколькі гэта магчыма.

Прыговор брыгады быў строгім — 0,2.

Пасля абеду яна раптам адчула, што людзі нібы падабрэлі да яе, іх спагаду яна чытала ў позірках, падбадзёрваючых рэпліках, у паскораным рытме працы.

Пасля змены, седзячы ў пыльным аўтобусе, яна не ўслуховалася ў гаспадарчыя, поўныя сямейных клопатаў, жаночыя размовы. Праводзячы позіракам акуратныя блокі свінаадкормачнай таварнай фермы — лепшай у вобласці, — Лідзія Яўсееўна злавіла сябе на думцы, што людзі памалу развучваюцца здзіўляцца. Ну адкуль у яе сына будзе гордасць за прафесію, за тое, што ён будзе, калі яна, маці, сама прывыкла да цудаў і лічыць вось гэтую, напрыклад, ферму зусім звычайнай будоўляй? Вядома, яна дробязь у параўнанні з велізарнымі карпусамі «Цэнтраліта» або таго ж хімізавода, з якога яе брыгаду кінулі сюды на прарыў. Але з якім захапленнем раскажваў пра іх новы аб'ект майстар генпадраднага ўпраўлення Васіль Сямёнавіч Кузьмічоў! Паказваючы паралелепіпеды будынкаў сярод сасновага бору, гаварыў:

— Падумаць толькі — на такім пятак дзесяць тысяч жывёлін размесціцца. Не ў цеснаце, не ў цемры і брудзе, а вось у гэтых цэхах, дзе ўсё механізавана. Такую махіну-фабрыку, разлічаную на 30 тысяч тон мяса ў год, будуць абслугоўваць усяго дзесяць свінарак, гэта значыць адна на тысячу падсвінкаў!

Усяго некалькі чалавек чулі яго ўсхваляваную прамову. Яе сына, на жаль, сярод іх не было.

...Валерка быў дома. Ён ляжаў на канаве і чытаў кніжку. Ад яго пахла ракой і сонцам.

— Ну што, мам, там пра мяне гавораць? — ён пастараўся зрабіць выгляд, што гэта яму ўсё роўна.

— Нічога асаблівага. Кажуць,

Ніна Войцік, якую выбачылі на гэтым здымку, — тэкажніца з будаўнічага ўпраўлення № 7. Яна ўзводзіла чацвёрты калійны ў Салігорску, прыгожыя шматпавярховыя дамы ў мікрараёнах Мінска. Вось і зараз Ніна працуе на будаўніцтве самага высокага эксперыментальнага дома ў мікрараёне «Усход-2». Фота Г. Усламава (БЕЛТА)

што праяжаць дзень на пляжы цяжэй, чым атынкаваць адзін пакой. Так што ты ў вачах таварышаў не прайграў.

Яна прайшла на кухню, выняла з авоські прадукты. Потым абіра-ла бульбу, крышыла салату.

— Мам, можа па хлеб сха-дзіць?

Калі ён выйшаў за дзверы, Лі-дзія Яўсееўна выняла з альбома маленькую фотакартку. Прыгожая дзяўчына ў чаркесцы паклала руку на эфес шаблі. Ну чаму яна тады пасаромелася сфатаграфавання ў салдацкай форме, і пры чым тут шабля на баку, калі была родная санітарная сумка?

За вячэрай загаварыла першай.

— Ты ведаеш, што такое гале-ты?

— Па-мойму, гэта марскі тэр-мін, судны нейкія, — не вельмі упэўнена адказаў сын.

— Гэта не судны. Гэта сухія і цвёрдыя, як падэшка, сухары. Да таго ж без солі.

Яна памаўчала і дадала:

— У тваім узросце я добра ве-дала іх ні з чым не параўнальны смак.

— Што гэта ты ўспомніла? — незадаволена спытаў Валерыя.

Не адказваючы яму, яна ціха гаварыла далей, і яму было вельмі цяжка слухаць, бо сам, першы, ён спазніўся спытаць маці пра яе жыццё, якое ляжала за рысай яго ўласнай памяці. І ў той жа час ён нечакана зразумеў, што не можа адарвацца ад яе расказу. А яна працягвала:

— Неяк стаялі мы ў чарзе. Ча-каем гадзіну, чакаем дзве — хлеб не прывозяць. І раптам прыбгае хтосьці з нашага ваеннага завода. «Выручайце, кажа, звышурочны заказ з фронту. Хто ў другую зме-ну, выходзь цяпер!» Я ніколі не бачыла, каб так лёгка распалася чарга за хлебам. Засталіся стаяць падлеткі, такія, як і я. Дарослыя даверылі ім атрымаць па сваіх картках.

Лідзія Яўсееўна памаўчала. Па-клала руку на плячо сына.

— Валера, я не хачу, каб ты атрымліваў па маёй картцы. Спра-ва не ў хлебе — у цябе ўсё ёсць. Давер, павагу людзей на некім ін-шым не заробіш — нават на сваёй маці. Па картках нашых бацькоў мы атрымалі мужнасць. Яна мне дапамагла паставіць на ногі цябе з Жанай і адбудаваць горад.

У тую ноч сон доўга не ішоў да яе. Не заснуць, калі ў галаве столькі цяжкіх думак. Ці зразумеў

ён што-небудзь, ці ўсвядоміў сэр-цам?

Буйныя, як жнівеньскія яблыкі, звесіліся на нябачных галінках зоркі. Яны гойдаліся блізка-бліз-ка, пакуль хтосьці вялікі і моцны не страсянуў дрэва. Зоркі абсыпа-ліся. Ёй прысніўся доўгі, як бінт, санітарны поезд. У ім ужо не было параненых, ён непрыкаяна стаяў у тупіку, нібы падарожнік, якога не пусцілі на начлег. Адразу за вак-залам ляжаў паранены горад.

Раніцой па прывычцы Лідзія Яўсееўна зайшла ў пакой Вале-рыя. Але яго ўжо не было: высокі, падцягнуты, ён рабіў на двары за-радку. Нейкі момант палюбаваў-шыся на яго — увесць у бацьку! — адчыніла акно. Вецер, ледзь аба-грэты маладым сонцам, уварваўся ў пакой. Паперы, што ляжалі на сталё Валерыя, узляцелі пад столь. Яна кінулася збіраць іх.

Выпадковы позірк на адным з аркушаў выхапіў фразу: «Сёння выйшла размова з маці, дарэчы, ты прасіла расказаць пра яе...» Відаць, пісьмо да дзяўчыны, але яно датычыла і яе, маці. У першы раз забыўшыся на свае правілы, Лідзія Яўсееўна рашыла дачытаць да канца: ёй трэба было ведаць, што вынес сын з учарашняга ўро-ка.

«Калі ты прыедзеш у Гомель, — пісаў Валера, — пра маю маці табе раскажа любая вуліца — колькі іх пабудавала яна за дваццаць гадоў пасля вайны! Яе брыгада — лепшы жаночы будаўнічы калектыў у го-радзе — паспяхова саборнічае са слаўтай брыгадай Алены Жыбуль з Мінска. Нядаўна іх пазнаёміла тэлебачанне. Мама расказала пра наш вопыт работы, Жыбуль — пра свой...»

Пісьмо засталася недапісаным. Але Лідзія Яўсееўна разумела — парастак праклюнуўся, а ўжо як ён у каласок пойдзе, — гэта зале-жыць і ад яго і ад яе.

...Яны крочылі на аўтобусны прыпынак па сваёй Трэцяй Авія-цыйнай, дзе некалькі гадоў назад была ўскраіна, расло пустазелле. Яна думала, што зробіць усё, каб яшчэ адной пустэчай стала менш — у душы самага блізкага ёй чалаве-ка. На тое яна і маці, на тое яна і будаўнік.

Ю. САПАЖКОУ

г. Гомель

САМАЯ ЛЕПШАЯ

Гадоў дванаццаць таму назад Якава Іванавіча Міцулю напаткала няшчасце: раптоўна памёрла жонка. На руках засталася чацвёрка дзяцей. Самаму меншаму — Васільку не было і двух год...

І трэба ж было неяк жыць. Мінула колькі часу, і Якаў Іванавіч сустрэўся з адзінокай жанчынай з суседняй вёскі, Еўдакіяй Іванаўнай Бузмакавай. Ажаніўся. Не дужа ветліва сустрэлі старэйшыя дзеці:

— Не патрэбна нам матчы. Наша мама была лепшая...

Толькі маленькі Васілёк нічога не разумеў. Ён адразу ж прыгарнуўся да незнаёмай жанчыны, абхапіў яе кво-лымі рукамі і вымавіў адно толькі слова:

— Мама!..

...Было нялёгка: трэба ж усіх нака-рміць, адзець, абмыць ды і ў школу, калі падраслі, кожны раз выправіць. Ды не абы як! А зрабіць усё лепш, чым робяць родныя маці. Бо людзі не прапускаць, не даруюць і самай маленькай тваёй віны. Скажучы: ма-чыха...

Бывала, калі большыя дзеці не слу-халіся, Еўдакія Іванаўна імкнулася быць яшчэ больш сардэчнай, клапат-лівай, ласкавай. Але была ў меры па-трабавальнай, прывучала дзяцей да працы ў гаспадарцы. Якаў Іванавіч і да дзяцей быў уважлівы, і жонцы, чым мог, памагаў, не цураўся ніякай хат-няй работы, і ў калгас штодня ішоў на працу.

Але мінуліся цяжкія гады. Цяпер сям'і Міцулі можа пазайздросціць кожны ў нашай вёсцы Ужынец. Добрая, дружная сям'я. Еўдакія Іванаўна і Якаў Іванавіч — перадавыя калгаснікі. Старэйшы сын Мікалай працуе шафэ-рам у будаўнічай арганізацыі. Сяр-гей — трактарыст у калгасе. Уладзімір таксама рашыў стаць механізатарам. Вучыцца ў Нараўлянскім прафтэх-вучылішчы механізацыі.

— На чацвёркі вучыцца. З вучылі-шча нам падзяку прыслалі, — хвалі-ца сынам Еўдакія Іванаўна.

Вырас і Васіль. Цяпер яму чатыр-наццаць год, і ён ужо ростам з баць-ку. Вучыцца добра. І таксама рашыў пасля сканчэння васьмігодкі стаць механізатарам.

— Добрыя ў мяне сыны. Самыя лепшыя! — з гонарам кажа маці.

Сыны, ужо дарослыя хлопцы, толь-кі ўсміхаюцца. А хіба іх маці Еўдакія Іванаўна, якая выгадала і вывела іх у людзі і аддала ім усю сваю любоў, не самая лепшая таксама?

Як усякая маці.

Васіль РАМАНІШКА

Калгас імя Чапаева.
Калінавіцкі раён.

Саюз непарушны рэспублік свабодных...

Мая МАЛАЕВА,
намеснік Старшыні Савета Міністраў
Туркменскай ССР

У недалёкім будучым, думаецца мне, удзячны туркменскі народ увекавечыць нябачаны дагэтуль у гісторыі чалавечтва падзвіг Пакарыцеля Пустыні. Гэта будзе манументальны гімн працоўнай мужнасці, разумным рабочым рукам і інжынернай думцы, адзінству пакаленняў і братэрству сацыялістычных нацый краіны Саветаў. Гэта будзе абеліск у гонар савецкага чалавека.

Не ведаю, як увасобяць гэтую ідэю скульптары і архітэктары. Але калі трэба будзе напісаць на стэле манумента назвы рэспублік, абласцей, гарадоў, якія так або інакш прымалі ўдзел у збудаванні буйнейшай у свеце рукатворнай воднай артэрыі — Каракумска-

га канала, давядзецца пералічыць ледзь не ўсе вялікія і малыя народы нашай Радзімы.

На прыкладзе Туркменіі, магчыма, больш, чым на якім-небудзь іншым, яскрава бачны плённыя вынікі дружбы і супрацоўніцтва народаў на трывалай аснове сацыялізму і інтэрнацыяналізму.

Наша дружба нарадзілася ў бітвах за Савецкую ўладу, мацнела ў нялёгкім паходзе за пераўтварэнне феадальнай ус краіны царызму ў сацыялістычную рэспубліку, у барацьбе з адсталасцю, за індустрыялізацыю і калектывізацыю, за сучасныя веды і культуру.

Мы памятаем, як у дваццатых і трыццатых гадах у нашы гарады і аулы прызджалі па загаду сэрца пасланцы маскоў-

скіх, ленінградскіх, саратаўскіх фабрык і заводаў. Яны не ведалі нашай мовы, але яны добра ведалі мову камуністычнай маралі, мову інтэрнацыянальнай салідарнасці, і яна была зразумелая без перакладу.

Ветэраны Ашхабадскага баваўнянага камбіната імя Дзяржынскага з любоўю ўспамінаюць дзяўчат і хлопцаў з горада Рэўтава, якія шчодро дзяліліся з імі сваім вопытам, ведамі і навыкамі. А колькі маладых туркменаў адпраўлялася на вучобу, у вялікі паход за рабочым вопытам у Расію. І яны вярталіся дадому з вялікім багажом.

Стварэнне першынцаў туркменскай індустрыі, працэсы фарміравання і росту рабочага класа рэспублікі не маглі быць такімі нябачана хуткімі тэмпамі, калі б яны не вызначаліся агульнымі, кроўнымі інтарэсамі ўсіх народаў нашай краіны.

Дзесяткі тысяч воінаў-туркменаў поплец са сваімі братамі з іншых рэспублік мужна змагаліся з азвэрэлым ворагам, адстойваючы родную савецкую зямлю.

Яркім прыкладам узаемнай брацкай дапамогі з'яўляецца і будаўніцтва буйнейшага ў свеце газаводу Сярэдняй Азіі — Цэнтр. Яго будавалі рускія і ўкраінцы, беларусы і ўзбекі, туркмены і казахі...

«Сіла птушкі — у крылах, сіла чалавека — у дружбе», — гавораць мудрацы. Гісторыі вядома нямала шматнацыянальных дзяржаў. Але Савецкі Саюз упершыню з'явіўся на светную арэну як дзяржава новага тыпу, заснаваная на добраахвотным аб'яднанні раўнапраўных народаў, на дружбе і інтэрнацыяналізме.

Адсталая ў мінулым ус краіна царскай Расіі, Туркменія сёння — індустрыяльна развітая рэспубліка. Вытворчасць прамысловай прадукцыі цяпер больш чым у 43 разы перавышае ўзровень 1913 года.

Туркменістан — край нафты і газу. У мінулым годзе здабыта амаль 15,5 мільёна тон «чорнага золата» — у 120 разоў больш у параўнанні з 1913 годам. У гэтай пяцігодцы рэспубліка будзе даваць 65—67 мільярдаў кубаметраў прыроднага газу ў год. Асноўная маса яго пойдзе па магутных газаводках у прамысловыя цэнтры краіны.

Самы буйны канал рэспублікі — Каракумскі канал імя У. І. Леніна. Яго 850-кіламетровая траса пралягла цераз сыпучыя барханныя пяскі пустыні. У зоне рукатворнай ракі, якую народ справядліва называе

ракой шчасця, вырошчваецца звыш 40 працэнтаў баваўны, якая нарыхтоўваецца ў рэспубліцы. Мінулы год туркменскія баваўнаводы азнаменавалі выдатнымі дасягненнямі. Краіна атрымала звыш 920 тысяч тон баваўны-сырцу — на 186 тысяч тон больш плана. Сёлета іх планы яшчэ большыя.

Савецкая ўлада вельмі шмат дала жанчынам, асабліва жанчынам народаў Сярэдняй Азіі, у тым ліку і туркменкам. З вышын нашых дзён дарэвалюцыйнае становішча туркменскай жанчыны ўспрымаецца як страшны сон. І не выпадкова нашы бабулі і маці не любяць успамінаць сваё дзяцінства і маладыя гады, бо яны былі змрочныя і бяспрадасныя. Нашы маці не маглі і думаць пра школу, працавалі ад цяжка да цяжка, а калі падрасталі, на іх надзявалі яшмак — сімвал маўчання і пакорнасці. Многія тысячы туркменак заўчасна адціталі за глухімі сценамі ў смутку і крыўдзе на свой лёс. Жанчына-маці, чыё імя святое для чалавека, у дарэвалюцыйнай Сярэдняй Азіі была забітай, абяздоленай рабыняй мужа.

Усё змяніў Вялікі Кастрычнік. Савецкая ўлада ўпершыню ў гісторыі чалавечтва пакончыла з бяспраўнасцю жанчын. Адразу ж пасля перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі Камуністычная партыя і Савецкі ўрад распачалі практычнае ажыццяўленне яе ідэалаў, уцягненне жанчын у будаўніцтва сацыялізму. Улічваючы мясцовыя нацыянальныя асаблівасці, скарыстоўваючы разнастайныя формы ўцягнення жанчын у грамадскае жыццё — ад дэлегацкіх сходаў, Дома дэйханкі да жаночых гурткоў і школ па ліквідацыі непісьменнасці, — партыйныя, камсамольскія і грамадскія арганізацыі паступова выводзілі жанчын з цемры і невуцтва да святла і ведаў, вучылі іх змагацца за практычнае ажыццяўленне законаў Савецкай улады, дапамагалі заняць належнае месца ў сям'і, на вытворчасці і ў грамадскім жыцці.

У 1922 годзе — у год утварэння СССР — усіх здзівіла і ўсхвалявала паведамленне, што ў Сярэдняй Азіі з'явілася першая жанчына мясцовай нацыянальнасці з вышэйшай адукацыяй. А сёння ніхто асабліва не здзівіцца, што толькі ў Туркменістане амаль чвэрць мільёна дзяўчынак вучыцца ў школах (у 1924 г. вучыліся ў школе толькі 268 дзяўчынак), звыш 20 тысяч — у ВНУ і тэхнікумах, што 1,5 тысячы жанчын працу-

уюць у навукова-даследчых установах рэспублікі, а 304 з іх могуць вучоныя ступені.

Мы з горадасцю адзначаем, што ўсе поспехі нашай рэспублікі звязаны з актыўнай роляй жанчын у вытворчасці, навуцы, культуры, што нашы жанчыны актыўна ўдзельнічаюць у палітычным і грамадскім жыцці, у кіраванні дзяржаўнымі справамі. У ліку народных пасланцоў, выбраных у Вярхоўны Савет СССР і ТССР, — 111 туркменак, 7763 з'яўляюцца дэпутатамі мясцовых Саветаў.

Многія жанчыны працуюць у кіруючых партыйных і савецкіх органах, 38 — сакратарамі гаркомаў і райкомаў партыі, 900 — узначальваюць пярвічныя партыйныя арганізацыі, 320 — кіруюць выканкамамі мясцовых Саветаў.

Майстрамі высокіх ураджаў, знатнымі механізатарамі, Героямі Сацыялістычнай Працы сталі многія працаўніцы калгасных палёў. Калгасы, які-

мі кіруюць Героі Сацыялістычнай Працы Агульгельды Джумаева, Кізылгуль Анамухамедава, Шэхер Аразмухамедава, Агульджан Хаджамурдава, — перадавыя гаспадаркі.

Усяму свету вядомы вырабы нашых таленавітых дываноўшчыц. Туркменскія дываны славіцца хараством малюнка, багатай палітрай фарбаў, моцнасцю. Яны пабывалі на выстаўках і кірмашах больш як у 50 гарадах замежных краін.

Працу дываноўшчыц вельмі цэняць у рэспубліцы. Лепшым з іх прысвойваецца званне заслужанай дываноўшчыцы Туркменскай ССР. Цяпер яго з гонарам носяць 640 жанчын.

Калі мы гаворым, што ў прамысловасці, у сельскай гаспадарцы, у будаўніцтве жанчына — вялікая сіла, то смела можам сказаць, што народная адукацыя і ахова здароўя, па сутнасці, знаходзяцца ва ўмелых жаночых руках, у іх добрым, чулым сэрцы.

Жанчыны з вялікім жаданнем і аддачай працуюць у сферы бытавога абслугоўвання, у гандлі, у грамадскім харчаванні.

Поплеч з ветэранамі сцэны, народнымі і заслужанымі артыстамі СССР і ТССР Сонай Мурадавай, Сабірой Атаевай, Маяй Куліевай, Анаагуль Анакуліевай, Маяй Шахбердыевай працуюць маладыя актрысы Ліза Караева, Джэрэн Ішанкуліева, Агульдурды Мамедкуліева, Аразгуль Абасава — прадаўжальнікі лепшых традыцый нацыянальнага савецкага мастацтва.

У нас у рэспубліцы шмат дзяцей і шмат мнагадзетных сем'яў. Больш чатырох тысяч жанчын носяць ганаровае званне «Маці-геранія», больш 192 тысяч узнагароджаны ордэнамі і медалямі за нараджэнне і выхаванне дзяцей.

Няма такой справы, якая бы-

ла б не пад сілу нашым жанчынам, і няма такой работы, якой бы яны цураліся. Яны ўсе могуць: кіраваць дзяржавай і ткаць дываны, узначальваць прадпрыемствы і пісаць вершы, збіраць бавоўну і вадзіць трактары, выхоўваць і лячыць.

Вялікае прадбачанне У. І. Леніна збылося. Раней забітыя жанчыны падняліся ва ўвесь свой рост. Ад хатняга ачага да прафесіі механізатара і інжынера, ад непісьменнасці да кафедр вучонага, ад яшмака і затворніцтва да грамадска-дзяржаўнай дзейнасці — такі шлях жанчыны-туркменкі.

Рыхтуючыся дастойна сустраць 50-годдзе ўтварэння СССР, працоўныя Туркменістана разам з усімі народамі нашай краіны стваральнай працай, ростам творчай актыўнасці дэманструюць сваё адзінства і вялікую дружбу, сваю згуртаванасць вакол роднай Камуністычнай партыі.

ШЧАСЦЕ КІЗЫЛГУЛЬ

Старшыня калгаса Кізылгуль Анамухамедава на пасяджэнні праўлення.

Фота А. Акбаева.

Ціхі вечар ахутаў сяло Кеміне. Чуваць музыка. Кізылгуль падышла да адчыненага акна, прыслухалася. Яна любіць песні. А калі спяваюць аб разанскіх мадонах, салдатках у дваццаць гадоў, ёй здаецца, што гэта пра яе, пра яе лёс. І ажывае тады малюнак мінулага...

Ёй таксама было дваццаць, калі муж Анамухамед пайшоў на фронт. Апусцеў дом. «Як жыць цяпер буду?» — бедавала Кізылгуль, глядзячы на дваіх чарнавокіх малышоў.

Салдаткамі засталіся многія. У кожным доме чакалі вестачак з палёў бітваў, радаліся запаветным трохвугольнікам, якія прыходзілі здалёку. На жаночыя плечы ляглі многія мужчынскія клопаты.

Кізылгуль па-ранейшаму працавала ў школе, як заўсёды ўваходзіла ў клас спакойная, сабраная. Ніхто не бачыў яе слёз, калі прыйшла пахавальная. Знайшла ў сабе сілы заглушыць боль. Вернай заста-

лася яна першаму каханню, другі раз за муж так і не выйшла.

Ёсць людзі, якія валодаюць цудоўным талентам выклікаць прыхільнасць да сябе. Вось такая і Кізылгуль. Паважалі яе за сумленнасць, прастату, працавітасць. Заходзілі да яе калгаснікі параіцца, як выхоўваць дзяцей, а то і проста так, на агеньчык.

Аднойчы маладая жанчына ўбачыла лядзвярэй свайго дома сівабародых старых, самых паважаных людзей у сяле. Запрасіла зайсці. І пакуль рыхтавала зялёны чай, без якога не абыходзіцца ні адна сур'ёзная размова ў доме туркмена, усё думала, што прывяло акакалаў да яе.

Здалёку пачалі госці. Па звычаю, распыталі пра здароўе, дзяцей, сваякоў. Завялі размову пра школу і, нарэшце, пра тое, што больш за ўсё трывожыла, — пра калгасныя справы. Нізкімі сталі ўраджаі

бавоўны, зменшыліся заробкі. Лаялі за гэта старшыню: абыякавы ён да людзей, да зямлі.

Слухала Кізылгуль размову гасцей і ўсё не магла ўцяміць, чаму яны гавораць гэта ёй, настаўніцы.

— Вось каб табе, дачка, старшыней стаць, — сказаў адзін са старых. — Людзі цябе ведаюць, вераць табе. І ты іх ведаеш.

Кізылгуль здалося, што яна нешта не дачула. Але ж старыя глядзяць на яе, чакаюць адказу. Чакаюць тыя, чые слова на сяле мае сілу закона.

— Які ж з мяне старшыня? — сказала Кізылгуль. — У гаспадарчых справах я не вельмі добра разбіраюся.

— Затое людзей ведаеш добра, падыход да іх маеш, а гэта больш важна. Дапаможам табе ва ўсім...

Так камуністка Кізылгуль Анамухамедава стала старшыней калгаса «Камунізм»

Туркмен-Калінскага раёна. Нялёгка было напачатку. А калі рабілася асабліва цяжка, ішла да людзей. Іх добрая парада, спагадлівасць надавалі сілы. Позна свяціўся агеньчык у яе акне. Чытала кнігі, гартала працы вучоных — думала, як узяць ураджай бавоўны.

— Будзе ў нас 20 цэнтнераў бавоўны з гектара, абавязкова будзе, — гаварыла яна аграному.

Павольна, але ўпэўнена ішоў калгас да гэтага рубяжа. Мінула два гады, як Кізылгуль стала старшынёй, а прыбаўка да ўраджаю ўжо склала пяць цэнтнераў. Гэта было вялікай перамогай. У Туркмен-Калінскім раёне пачалі пагаварваць аб К. Анамухамедавай як аб растучым, здольным кіраўніку калгаснай вытворчасці.

Аднойчы з суседніх калгасаў прыйшлі дэлегаты. Завялі размову, як бы ўзбуйніць калгас.

Гэта быў адзін з першых у рэспубліцы ўзбуйнены калгас. Клопатаў у старшыні прыбавілася. Трэба было вывучыць людзей, правільна расставіць сілы, сфарміраваць брыгады, размеркаваць тэхніку. Не давалі спакою трывогі аб зямлі. У Мургабскім аазісе тады ўсё бліжэй і бліжэй падыходзілі да паверхні зямлі грунтавыя воды, выступала на глебе соль. Яна забівала расліны, рэзка зніжала ўраджай. Некаторыя калгаснікі ішлі ў горад на заробкі.

— Не трымай мяне, старшыня, — гаварыў брыгадзір Елы Анагельдыеў. — Прысядзібнага ўчастка толькі шкада... Гэтулькі сіл паклаў!

З брыгадзірам пакінула калгас уся брыгада. Гэта было нечакана і трывожна: Сэрца Кізылгуль сціснулася. «Што ж гэта такое? — думала яна. — Людзі губляюць веру ў сябе, у зямлю»...

Па прапанове Кізылгуль Анамухамедавай у калгасе пачалі ўкараняць барознавыя палівы, новую сістэму арашэння, у аснове якой ляжала перабудова палёў.

Ад баваўнавода патрабавалася вялікае майстэрства, каб з кінутага ў зямлю зярняці вырасціць пышны куст, усеяны каробачкамі. 150 дзён жыве земляроб у напружаным чаканні, даглядае кожны

парастак. У калгасе «Камунізм» навучыліся вырошчваць высокія ўраджай. Дваццаць цэнтнераў тонкавалакністай бавоўны з гектара, пра якія марыла Кізылгуль, сталі рэальнасцю.

Але рост вытворчасці «белага золата» ў рэспубліцы стрымліваў недахоп вады. Невялікія рэчкі, якія жылілі бавоўнавыя палі, не маглі іх дастаткова напаяць, бо летам вельмі мялелі. Палям нярэдка пагражала засуха.

Адзіная паўнаводная рака, якая працякала па тэрыторыі Туркменістана, — Аму-Дар'я аддалена ад Мургабскага аазіса сотнямі кіламетраў гарацых пяскоў. Вякамі марыў туркменскі народ прывесці сюды воды гэтай ракі. Але не было сілы, якая магла б гэта зрабіць.

Цуд здзейснілі савецкія людзі. Яны пабудавалі Каракумскі канал, перакінуўшы воды Аму-Дар'і цераз пустыню. На дапамогу туркменам прыйшла ўся краіна. Рускія, украінцы, казахі, грузіны, азербайджанцы, беларусы, армяне, узбекі — людзі 32 нацыянальнасцей адкрывалі шлях вялікай вадзе. З многіх гарадоў краіны прыйшла ў пустыню тэхніка.

Каракумскі канал імя У. І. Леніна — унікальнае гідратэхнічнае збудаванне. Блакітная стужка вады працягнулася на 850 кіламетраў. У сэрцы пустыні, сярод сыпучых барханаў створана рукотворнае мора — Хауз-Ханскае.

— Я ніколі не забуду дзень, калі да нас прыйшла вялікая вада, — расказвае Кізылгуль. — Гэта была народная радасць. Усе калгаснікі выйшлі сустракаць яе. Прыехалі з далёкіх пашаў чабаны. Людзі плакалі, і ніхто не хаваў гэтых слёз радасці.

...Па ўсіх напрамках бягуць на Хауз-Хане чорныя стужкі асфальту і накатаныя дарогі. Адна з іх прыводзіць да палёў калгаса «Камунізм». Зялёныя палі — нібы астравы сярод мора пяскоў. Яны цягнуцца аж да самага гарызонта. На хаузханскай цаліне людзей мала. Гаспадары там механізатары. Адной з брыгад комплекснай механізацыі калгаса кіруе Елы Анагельдыеў, той самы Анагельдыеў, які калісьці пайшоў з калгаса.

— Даўно вярнуўся і брыгаду сваю прывёў, — расказвае Кізылгуль.

Калгас «Камунізм» выканаў план восьмай пяцігодкі па бавоўне за чатыры гады. У першым годзе дзевятай пяцігодкі з палёў калгаса знялі рэкордную для гаспадаркі колькасць бавоўны — 3,5 тысячы тон. Сёлета калгас абавязаўся павялічыць вытворчасць бавоўны і давесці яе да 3800 тон.

Больш двух мільёнаў рублёў прыбытку атрымлівае калгас «Камунізм» ад бавоўны. Широка развіваюцца тут і іншыя галіны вытворчасці. Далёка ў пустыні круглы год пасвяцца атары каракульскіх авечак. Кізылгуль шмат зрабіла для ўздыму каракулегадоўлі, для таго, каб калгасныя фермы былі рэнтабельнымі.

Змянілася, папрыгажэла калгаснае сяло. Дарогі апрашуліся ў асфальт, удоўж шырокіх вуліц выстраіліся рады белых дамоў пад шыфернымі дахамі. Ёсць школы, клуб, дзіцячыя яслі і сад, радзільны дом, бібліятэка, сталовая і пякарня. І ўсюды відаць клапатлівая жаночая рука старшыні.

Дваццаць два гады працуе старшынёй калгаса Кізылгуль Анамухамедава. Падняла адстаючую гаспадарку, вывела яе ў рады перадавых. Залатая Зорка Героя Сацыялістычнай Працы — за яе ўпартую працу на зямлі. Не раз Анамухамедаву выбіралі дэпутатам Вярхоўнага Савета Саюза ССР, а цяпер яна член парламента рэспублікі.

Прыгожая Кізылгуль. Высокая. Стройная. Хоць ёй ужо за пяцьдзесят, не скажаш гэтага. На смуглявым твары — ніводнай маршчыні, маладыя вялікія чорныя вочы. З-пад квяцістай хусткі відаць гладкая зачасаная чорная, як смоль, валасы.

У выхадныя і ў святочныя дні дом Анамухамедавай напаўняецца шумам. Прыходзяць сыны з жонкамі, дзецямі. Старэйшы, Ашырлі, такі падобны да бацькі, настаўнік мясцовай школы. Хаджамухамед працуе механікам. У маці і сыноў шмат агульнага. Тая ж сумленнасць, прастата, адданасць справе — рысы характару яе сыноў. І яна ганарыцца імі.

В. АНТОНЕНКА,
М. МАЛКІС

Госці „Работніцы і сялянкі“

Уладзімір Афанасьёў, Галіна Спірыдонова, Клаўдзія Шалінава, Леанід Кузубаў, Пётр Каліноўскі і Ніна Хомка.

АРЛЯНТА

Аднойчы ясным летнім ранкам амаль вось так, як на гэтым фотаздымку, сядзелі яны на лаўцы ў скверыку, што непадалёк ад будынка ЦК камсамола Беларусі. Сонца зіхацела на іх ордэнах і медалях, і кожны, хто праходзіў міма гэтай групы, міжволі прыпыняў крок, азіраўся раз, другі і задаваў сабе пытанне: хто яны, гэтыя

людзі? За якія справы і подзвігі Радзіма так шчодро ўзнагародзіла іх? Удзельнікі вайны, ветэраны? Магчыма. Але ці не занадта маладыя яны нават і сёння, каб трыццаць гадоў назад трымаць у руках зброю? ...Так, гэта ветэраны вайны. Гэта — арлянтцы, піянеры-героі суровых ваенных гадоў. Двое з іх — мінчане, астатнія — госці на-

шага горада, нашай рэспублікі і сёння — госці „Работніцы і сялянкі“. Калі іншыя былі яшчэ дзецямі, засыналі і прачыналіся пад ласкавым позіркам сваіх мам, чыталі прыгодніцкія кніжкі, гулялі ў хованкі і ў „вайну“, калі іншыя хадзілі яшчэ толькі ў пяты ці шосты клас (уявіце сабе сённяшніх дзяцей такога ўзросту!), — вось гэтыя людзі — тады яны былі хлопчыкамі і дзяўчынкамі — ваявалі па-сапраўднаму. Хадзілі ў разведку, перавязвалі на палях баёў параненых, узявалі ваенныя аб'екты ворага.

У кожнага з іх па-рознаму склаўся ваенны лёс. Але дзеці — заўсёды дзеці, нават калі яны — дзеці вайны. І калі слухаеш цяпер расказ Ніны Ільінічы Хомка — настаўніцы Вярэйкаўскай школы — хто з нашых школьнікаў не ведае сёння яе імя! — аб тым, як яна здолела збегчы праз усе гады акупацыі піянерскі сцяг, або як інжынер Пётр Каліноўскі, некалі хлопчык Пеця з Камароўкі, выконваў заданне героя Мінскага падполля Уладзіміра Амелянюка, разносіў лістоўкі са зводкамі Саўінфармбюро і падпольную „Звязду“, або як урач Галіна Спірыдонова, ленінградская дзяўчынка, стала беларус-

кай партызанкай, — так і ўяўляеш сабе іх у тыя гады — юных, адважных, якія гарача марылі — ды хіба толькі марылі — аб вялікіх сапраўдных подзвігах. І як ні аберагалі іх дарослыя людзі, што былі ў той час побач, юныя героі рваліся ў самыя небяспечныя месцы, каб толькі самому прывесці „языка“ ці ўзарваць аб'ект, зрабіць што-небудзь такое, каб лічылі цябе сапраўдным воінам. Яны і былі сапраўднымі воінамі, сапраўднымі юнымі героямі. І каладзішчанскі падпольшчык Уладзімір Афанасьёў, і сын палка Леанід Кузубаў, у канцы вайны дэмабілізаваны з арміі як непаўналетні, і чалавек, якога сурова пакалечыла вайна, Клаўдзія Шалінава. Гэта яна, 12-гадовая дзяўчынка, выйшла з акружанага ворагам Брэста і стала ў пятнаццаць гадоў ваеннай радысткай. У адным з жорсткіх баёў Клава была цяжка паранена і страціла зрок.

З хваляваннем успаміналі нашы госці сваё далёкае ваеннае дзяцінства. Адна думка, адзін матыў, адзін, можна нават сказаць, заклік гучаў ва ўсёй нашай размове: „Няхай ніколі не паўторыцца гэта! Няхай дзеці будуць дзецямі. А не салдатамі“.

МОЙ РАБОЧЫ ГОНАР

Ганна Калпакова... Вось кароткая гісторыя паяўлення яе артыкула ў часопісе.

Мы прыехалі на Гарадзейскі цукровы завод і папрасілі сакратара партыйнай арганізацыі пазнаёміць нас з работніцай, якую вельмі паважае калектыў. Праз некалькі мінут яна ў сваім камбінезоне ўвайшла ў кабінет. Здаецца, каб быў тут мастак, які працуе над вобразам тыповай савецкай работніцы, ён бы не адарваў позірку ад гэтай жанчыны. Бо ўсё ў ёй — і энергічны твар, і манера трымаць сябе — прыветна, з пачуццём уласнай годнасці, і дакладныя, упэўненыя рухі — як нельга лепш адпавядала б гэтаму вобразу.

— Вы рабочы чалавек, Ганна Уладзіміраўна. Калі ласка, падзяліцеся з чытацямі часопіса сваімі думкамі і пачуццямі. Раскажыце пра сябе і сваіх таварышаў.

Праз некалькі гадзін, пасля рабочага дня — новая сустрэча. У дагледжанай, утульнай кватэры дзве светлавалосыя дзяўчынкі, яе дачкі-школьніцы, завіхаліся на кухні. Муж — ён працуе шафёрам — адпачываў пасля начнога рэйса. А яна канчала гэты артыкул, напісала яго літаральна за некалькі гадзін.

Калі я паступіла на наш цукровы завод, то працавала спачатку ў электрацэху. Але ўсё імкнулася на больш складаную работу, хацелася быць тэхнолагам. Пайшла да галоўнага інжынера, і ён параіў мне вучыцца на сатуратчыцу. Праз год я працавала самастойна. Хочацца сказаць, спачатку было страшнавата: вялікая адказнасць. Бо ад таго, як апрацаваны сок, залежыць увесь далейшы працэс атрымання цукру: і фільтрацыя, і выпарка, і варка, а галоўнае — колер. Калі я не апрацавала добра сок — значыць, парушыла рытм работы завода, значыць, падвяла ўвесь калектыў сваёй змены, а часам і другой. Зніжан тэмп, упала прадукцыйнасць працы.

Навучыцца добра працаваць мне дапамаглі старэйшыя таварышы, нашы інжынеры — Раўзаў Смарад Васільевіч, Булдык Тадэуш Уладзіміравіч, Дзержаньва Ала Міхайлаўна, Меднік Ніна Міхайлаўна і Патапава Людміла Серафімаўна. Яны навучылі мяне не толькі сачыць за работай сваёй станцыі, але і за іншымі станцыямі і ўчасткамі. Не падводзяць фільтравальнікі на чале з брыгадзірам Яновічам Федзем, выпаршчык Анатоль Курман — ён выдатны знаўца сваёй справы. Ведае і любіць сваю работу аператар Анатоль Барысаў. Апаратчык Платун Антон варыць выдатны беласнежны цукар.

Завод наш працуе добра. Часта выходзіць пераможцам у сацыялістычным спаборніцтве. Атрымаў першую прэмію БРК прафсаюза і Сцяг Міністэрства харчовай прамысловасці БССР.

Дабівацца перамогі, шчыра кажучы, не вельмі лёгка. У нас шмат было ручной працы. На мехфільтрах працавала пяць жанчын, за змену яны стамляліся, часам на

некалькі мінут спыняўся завод, бо не спраўлялася гэтая станцыя. Цяпер мехфільтр выкінулі, устанавілі дыскавыя фільтры, іх абслугоўвае адзін чалавек, і працаваць лёгка. Фільтрапрэсы замянілі малавакуумфільтрамі. Устанавілі новыя вакуумапараты, што дало магчымасць варыць больш цукру за змену.

Пасля заканчэння перапрацоўкі буракоў і цукру-сырцу на заводзе пачынаецца чарговы рамонт. Адбываюцца вялікія змены, рэканструююцца амаль кожную станцыю.

Радасна глядзець на ўсе гэтыя змены, якія палігачуюць працу рабочых, павялічваюць магутнасць завода. Вось толькі дрэнна, што вельмі мала аўтаматыкі. Трэба хутчэй даць ёй зялёную вуліцу. Шмат яшчэ вентыляў круцім уручную.

Я думаю аб рабочых сваёй змены. Працую з імі гадоў сем. Добрая змена. Начальнік Людміла Серафімаўна Патапава строга і патрабавальная, але і спагадлівая, уважлівая да людзей. Сёлета два разы запар займалі першыя месцы ў сацспарніцтве паміж зменамі. Радуюцца душа за сяброў па працы, яны заўсёды хочуць зрабіць лепш і больш. Таніх рабочых шмат і ў іншых зменах, нават цяжка ўсіх пералічыць, але некаторых не магу не адзначыць: сатуратчыц Журыд Ніну, Касмовіч Ніну і Хмяльніцкую Ганну; апаратчыкаў Галаўко Веру, Дрожжына Анатоля і Гунько Лідзію; выпаршчыкаў Гаўрыка Пятра, Макаравіча Генадзя; фільтравальшчыкаў Шыманскага Аляксандра, Шут Анастасію і Бульга Таццяну; вагаўшчыкоў белага цукру Цыкунову Аляксандру, Матуйза Алену, Мароз Ніну.

У нас добры пасёлак. Утульныя дамы, магазіны, сталовая. А якія прыгожыя

вуліцы, усе ў зеляніне! Ёсць скверык, дзе можна пасядзець пасля работы і ў час абедзеннага перапынку. Пабудаваны добры дзіцячы сад і яслі, сярэдняя школа, школа-інтэрнат, музычная школа і піянерскі лагер «Арлёнак». Умовы вельмі добрыя — і нам і нашым дзецям. А якія кватэры! Газ, водаправод, ванна — усё як у горадзе. У нас таксама добрая кватэра, я задаволена ёй. Хіба можна працаваць дрэнна, маючы такія выгоды?

Пасля ўсяго добрага не хацелася б пісаць пра дрэннае. А ўсё-такі трэба. Папрацаваўшы ў ахвоту, хочацца як след і адпачыць. Вось адпачыць нам няма дзе. Будаўнікі чацвёрты гады будуць клуб і ніяк не закончаць, хоць і самі жывуць у гэтым жа пасёлку. Рэчка ёсць, а добрага пляжа няма.

Спадзяемся, што ўсё гэта мы будзем мець. Хацелася б, каб было побач яшчэ якое-небудзь прадпрыемства, дзе маглі б працаваць нашы рабочыя, калі завод спыняецца на рамонт.

У рамонтны перыяд я працую ізаліроўшчыцай. Работа на першы погляд нецікавая. А мне яна падабаецца. Зробіш — і ўбачыш, які ўдалы атрымаўся трубаправод або корпус выпаркі, вакуумапарат. Галоўнае — зрабіць моцна, каб не было страты цяпла, захаваць форму. І каб было прыгожа. Намі, ізаліроўшчыцамі, на заводзе задавалены. Прэміруюць, прадстаўляюць да ўзнагарод за добрую працу.

Завод наш працуе кругласутачна. Працуем па зменах: удзень, увечары і ўначы. Асабліва цяжка ўначы. Жанчына столькі спраў пераробіць дома: у кожнай сям'і, дзеці, трэба зварыць, памыць, папшыць. Тут вось і неабходна, каб муж дапамагаў, каб жонка не была змучана работай, каб заўсёды выглядала бадзёрай, вясёлай. Хацелася б, каб і на рабоце да яе ставіліся з павагай. Просьба да мужчын: будзьце заўсёды ўважлівыя, ветлівыя, не гаворыце грубых слоў пры жанчынах. Прыгледзьцеся больш уважліва да жанчын, якія працуюць побач з вамі. Пастарайцеся палегчыць нам працу.

Той, хто ўмее працаваць і адпачываць, — сапраўды самы шчаслівы чалавек на зямлі. А тыя, хто любіць хавацца за чужой спіной, есці хлеб, зароблены чужымі рукамі, гэта пустазелле, дармаеды. Калі прыйшоў выпіўшы на

Ганна Уладзіміраўна Калпакова.

работу, праспаў на змене, прагуляў без уважлівай прычыны — хіба маеш права на павагу калектыву, яго клопаты?

Жыць з поўнай аддачай, дапамагаць сябрам, вывучаць сумежныя прафесіі, каб пры неабходнасці замяніць таварыша, быць заўсёды правафланговым — вось мая мэта ў жыцці. І яшчэ — хочацца ўсюды паспець, быць самакрытычнай, не дараваць сабе промахаў і памылак. Я не ўяўляю жыццё інакшым, не магу па-іншаму адносіцца да працы.

Да таварышаў па працы стараюся быць заўсёды справядлівай. Бывае, спачатку мяне не разумеюць, лічаць, што прыдзіраюся, але потым дзякуюць, што з самага пачатку прывучала працаваць як мае быць. Асабліва навічкі, якія толькі што з дзесяцігодкі. У душы мне і шкада іх, хацелася б дараваць памылкі, а сумленне гаворыць: «Не даруй, патрабуй, вучы, каб не было потым позна».

Якім уяўляецца мне аблічча савецкай работніцы? Размова на гэтую тэму невычарпальная, бо што ні чалавек, то характар. Але ёсць рэчы, якія, на маю думку, можна лічыць абавязковымі для кожнага. Гэта, перш-на-перш, — сумленнасць, рабочы гонар. Сумленнасць ва ўсім: у працы, у адносінах да людзей, да сваёй сям'і, да грамадскіх спраў, дзяржаўнай маёмасці. Адным словам, ад вялікага да малог. І калі гэта становіцца прынцыпам усяго твайго жыцця, — то і людзі цябе зразумеюць, і шчасце пастукаецца ў дзверы твайго дома, і працоўная слава цябе знойдзе.

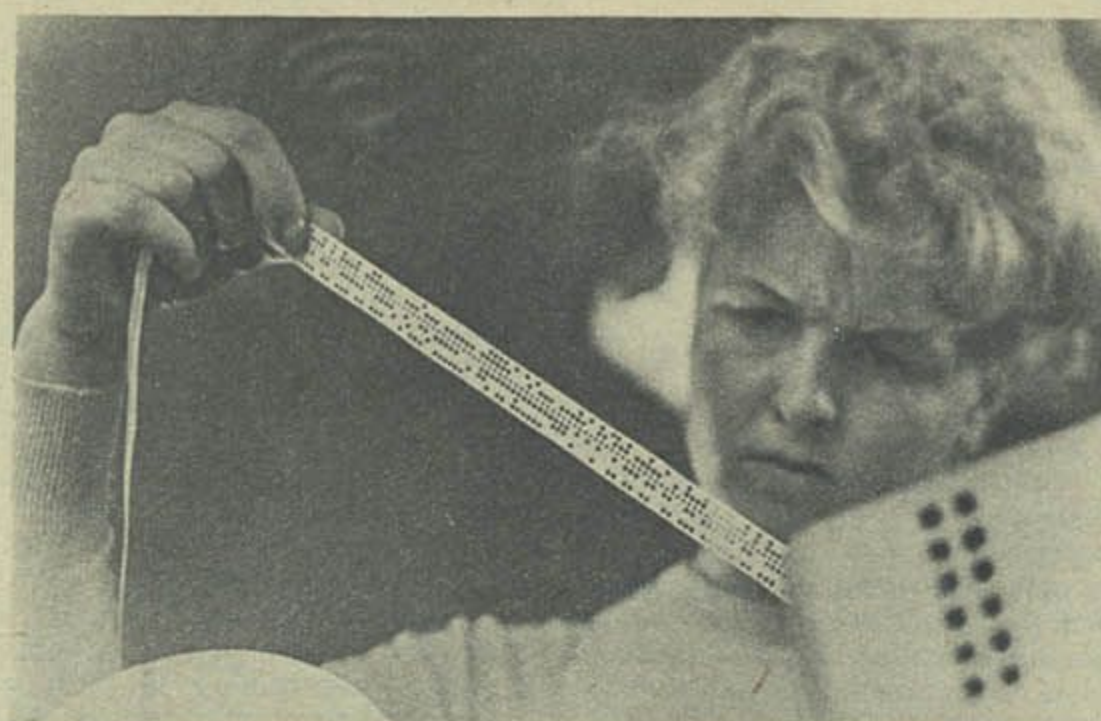
Г. КАЛПАКОВА,
работніца Гарадзейскага
цукровага завода

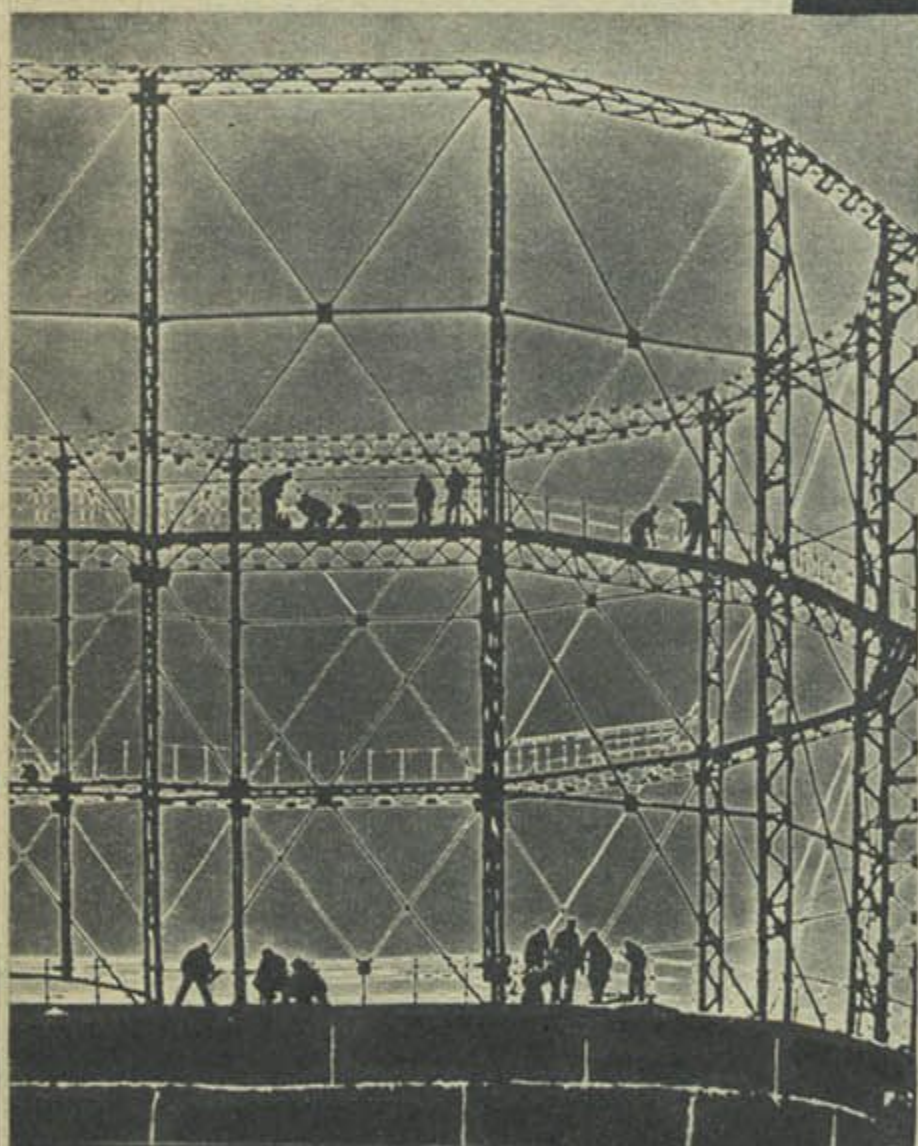

Фота В. Бараноўскага,
Е. Коктыша, Э. Трыгу-
бовіча, У. Мязэвіча,
М. Ананьіна, А. Мяце-
ліцы, А. Перахода,
Д. Прэса.

СПЫНІСЯ, ІМГНЕННЕ!

Азбука веку.

Мантажнікі.

На Баранавіцкім баваўняным.

Брэсцкая крэпасць-герой.

Вось яны якія, даяркі сямідзе-
сятых гадоў. Гэты здымак зроб-
лены ў саўгасе «Рось» Ваўка-
выскага раёна.

ФОТА З ВЫСТАУКІ, ПРЫСВЕЧАНАЙ
50-ГОДДЗЮ СССР, А ТАКСАМА З АЛЬ-
БОМА «ФОТА І ЖЫЦЦЕ».

Задзіра.

Мацярынства.

Вечная тэма.

Аляксей КУЛАКОЎСКІ

Зімовым

Прапануем чытачам «Работніцы і сялянкі» ўрывак з новага рамана Аляксея Кулакоўскага, прысвечанага станаўленню Савецкага ладу ў нашым краі, мужнай барацьбе народа супраць фашысцкіх захопнікаў. Поўнаасцю раман будзе надрукаваны ў часопісе «Полымя».

У ЖО быў добры зазімак, калі я атрымаў ад Ліды другое пісьмо. Яна пісала, што жыве ў Свядлоўску, пакуль што ў сваёй далёкай цёткі, працуе на адным заводзе і вучыцца там на адных курсах. На якім заводзе працуе і на якіх курсах вучыцца, не было сказана ў пісьме. Не было зноў і адраса ніякага, нават нумара паштовага аддзялення.

Шкада, што не было адраса. А калі б быў, то я, напэўна, у той жа дзень адпісаў бы, што Лідзе зусім няма патрэбы хвацца ці пабойвацца чаго-небудзь ці каго-небудзь, а тым больш гэтага яе злаўмысніка Лепятуна. Нават каб ён і перахапіў пісьмо...

Мяне так узрадавала Лідзінае пісьмо, што хоць і ведаў, што не трэба нікому гаварыць пра яго, хоць і саромеўся гаварыць — такі яшчэ кавалер, але вельмі хацелася некаму паказаць, прачытаць, падзяліцца гэтай сваёй радасцю. Было прыемна і нават нейкі гонар браў ад таго, што Ліда жыве ў вялікім горадзе, працуе там і вучыцца, што ўсё ж памятае пра мяне, прастога, вясковага, толькі з чатырма класамі, і вось нават шле пісьмы.

Разам з гэтым гонарам за Ліду, за яе самастойны і рашучы характар крыху пракрадалася ў маю душу і зайздрасць, добрая, таварыская — я заўсёды лічыў Ліду больш здатнай, чым сам — аднак гэтае адчуванне ўсё ж наганяла сумоту. Мне самому вельмі хацелася ў горад, здавалася, што толькі там

можа быць і сапраўдная работа, і сапраўдная навук і наогул усё сапраўднае і неабходнае для чалавека.

У хаце быў я адзін, бацька і маці пайшлі на радзіны да Нічыпара: у яго нарадзіўся сын. Нічыпар зваў і мяне, але я не пайшоў, пасаромеўся быць там адзін сярод старых. Нават трыццацігадовыя мужчыны і жанчыны здаваліся мне тады старымі, і з імі я не ведаў, як сябе трымаць, паводзіць, заўсёды чамусьці не знаходзіў сабе зручнага месца, каб стаць або сесці, раз-пораз паглядваў на свае рукі і не знаў, куды іх дзець, бо яны здаваліся мне не гэтакімі, як у іншых, нават як у маіх аднагодкаў, чамусьці не гэтакімі, а значыць і слабейшымі. Намнога горшымі, як у іншых, здаваліся мне мае чаравікі на трох круглых, як гарошыны, гузіках (ботаў у мяне тады яшчэ не было), непараўнана кепскімі — нават святочныя картовыя нагавіцы і світка з даматканага сукна.

І ўсё ж пасля Лідзінага пісьма мяне быццам бы пацягнула да людзей, падумалася, што можа і дарэмна не пайшоў на радзіны. Няхай бы там хоць і не ведалі — нікому на свеце я не мог сказаць пра гэта, можа нават і Лідзінаму бацьку, — то адчулі б, што ў мяне ёсць свая, толькі мая і нікому больш не даступная, таямніца. І мне весела ад яе, і мне радасна, я нават не саромлюся тут вас усіх, хоць вы і старыя...

Бралася на адвячорак. Колькі таго дня было, а ўжо неўзабаве і вечар: мабыць, надыходзіць тая невясёлая, але па-

свойму адметная пара самых малых зімніх дзён. Праляцелі вароны над белымі стрэхамі, шукаючы седала, і яны здаліся мне быццам бы залішне чорнымі. Цені ад іх, таксама чорныя і густыя, прамільгнулі па стрэхах, па платах і ўпоперак вуліцы непадалёку ад нашага і дзядзькі Нічыпара двароў. Вароны ляцелі з ветрыкам, яны рэдка калі лятаюць насупраць ветру. А з гэтым лёгкім, немарозным подыхам ветру даносіўся да мяне прыемны і прыябны пах варанай бульбы — нехта з суседскіх гаспадынь ужо гатаваў вячэру...

Каля канца вуліцы, з правай рукі ад мяне, пачулася жаночая гамонка. Не моцна жанчыны гаманілі, але голас іх, як і пах варанай бульбы, ішоў з ветрыкам, таму даносіўся і да мяне, асабліва ў больш высокіх сваіх нотах.

— От як я некалі была ў Чарнагубаве!.. — пачуўся ўжо знаёмы, не адзін раз чуты выраз. І яшчэ не пазнаўшы голасу, я здагадаўся, хто гэта ідзе па вуліцы. Адна яна, Марфа Крутамысава, ці з кім-небудзь яшчэ? Былае, што яна і адна размаўляе сама з сабою, асабліва, калі добра пачастуецца ў каго-небудзь з якога нагоднага выпадку. Былае, што і спявае, падае свае солы, ідуць у адзіноце па вуліцы.

Глянуў я ў правы бок ад сябе і на забеленым фоне вуліцы ўбачыў, што Марфа ідзе не адна, а з нейкай другой жанчынай, меншай за сябе ростам і трошкі прыгнутай.

«Не мае значэння, з кім яна ідзе і куды ідзе, — падумалася мне. — Ідуць сабе жанчыны і няхай ідуць, куды ім трэба. І слухаць іх гамонку таксама няма чаго, гэта нібы падслухоўваць, стоячы ля падваротні».

У Нічыпаравай хаце нехта заспяваў, і я перавёў свой слых туды: мільгнула няпэўнае жаданне пазнаць, чый гэта голас і што гэта за песня, быццам бы зусім незнаёмая?..

Песня ў Нічыпаравай хаце мацнела, да аднаго жаночага голасу далучыўся другі, потым падхапіў нехта і з мужчын: нібы сам Нічыпар, нібы мой бацька — я не мог разабраць. І песня быццам не хрэсьбінская, а вясельная ці абручальная... Падвыпілі і спяваюць, што ў п'яную галаву прыбрыло... Да мяне дайшлі словы, якія я чуў аднаго разу ад свае матулі:

«Нашы сваты пяшком ішлі
І маладога ў мяшку няслі:
А ногі цяляпалі,
А сабакі брахалі»,
— Што там у іх?

Мал. Ю. Пучынскага.

НАДВЯЧОРКАМ

Гэта спытала Марфа ў свае спадарожніцы. Жанчыны ўжо набліжаліся да Нічыпаравай хаты, і ў іх, відаць, узнікла такое ж здзіўленне, як і ў мяне: што яны там спяваюць, да чаго?

— Можна заручыны якія? — выказала меркаванне другая жанчына. Цяпер я пазнаў па голасу ды ўжо і ўбачыў, што гэта была маці Нікана. У нас яе звалі аж трыма імёнамі: хто Ганна, хто Хана, а хто проста — Лепятуніха, па прозвішчу мужа. Гэта была жанчына ўжо не ў маладых гадах, напэўна нават і не ў сярэдніх, але выгляд мела быццам бы зусім аднолькавы, як у мінулым або замінулым годзе, так і ў гэтым. Яе смуглявы твар, здавалася, зусім не траціў свае яшчэ даволі прыябнай, хоць і кранутай гадамі свежасці. Час, якім бы ён ні быў, напэўна, мала адбіваўся на яе твары. Чорныя, нібы цыганскія, вочы пабліскавалі заўсёды выразна і весела: мне раптам уявілася, што і цяпер бачу яе вочы, і што яны вось зараз засмяюцца, хоць можа і няма для гэтага прычыны. Усім сваім выглядам: роўнай, бадзёрай постацюю, тварам, вачамі Ганна быццам бы заўсёды падавала такую надзею: а вось і засмяюся зараз, магу і моцна зарагатаць, а ты дай толькі зачэпку — пакажы што-небудзь смешнае або скажы.

Жанчыны спыніліся каля Нічыпаравай хаты і пачалі перакідвацца здагадкамі:

— Можна Ліда, дачка іхняя, паявілася адкуль, як з неба, не тут кажучы, упала? Ужо ж і ў рацэ яе шукалі і ўсюды...

Гэта быў голас Ганны, а Марфа не згаджалася, стаяла бліжэй да праўды:

— Наўрад ці так яно... Бачыла я ўчора Нічыпара, як казу вяла назад з Галубоўкі: нічога не сказаў. У іх, мабыць, хрэсьбіны сёння... Вось што!..

— А чаму ж спяваюць гэтак?

— От, што ведаюць, то і спяваюць. І на хрэсьбінах можна гэта спяваць.

— Якія ж гэта хрэсьбіны, калі дзіцё нехрышчонае: Нічыпар, кажуць, у сельсавет яго вазіў, а не ў цэркаў.

Марфа і тут удакладніла, канечне ж — усе мясцовыя навіны яна ведала лепш за Ганну:

— Вазіў то ён, можа, і ў цэркаў, — даверлівым паўшэптам загаварыла яна, — але Бягун якраз ішоў з сельсавета і пераняў. Нічыпар не мог не паслухаць Бегуна.

— То можа і мой Нікан тут?

— Наўрад. Сюды ён не пойдзе.

— А яму абы куды... Абы напіцца...

— Сюды не пойдзе! — паўтарыла Марфа. Памаўчала трошкі, потым, калі ўжо, хоць і нехаця, але ступіла крок ад двара, пачала гаварыць далей. — Нарабіўшы гэтуткі зла людзям ды ісці да іх у хату госцем?.. На гэта нават і Нікан не адважыцца.

— Ды ён адважыцца! — чамусьці зусім настойліва запэўняла Ганна, мабыць, яна вельмі ўжо глыбока пачынала знявервацца ў сваім сыне і, пэўна ж, мела на гэта падставы. — Вось няма дома і сёння... І так кожны дзень... Млын гэты... Ужо ўсе крылы паадгнівалі...

З гэтай гамонкай і пайшлі жанчыны далей. Пайшлі ціха, вельмі павольна, нібы нават квола. Марфа яшчэ разы два азірнулася на Нічыпараву хату, напэўна, ёй не хацелася адыходзіць адсюль. Каб не Ганна, то яна б, канечне, зайшла сюды, бо яна можа зайсці ў кожную арабінаўскую хату, толькі бычысе не можа дараваць, што тая хацела зарэзаць яе апошняга, аднаго-адзінага барана. У Нічыпара яна пасядзела б у ахвоту ды паспявала б разам з усімі, знайшла б што заспяваць і для хрышчэнніка.

— Як назвалі малага? Здаецца, Лёнька, Леанід... А падрасце, то будзе Лявон... Яшчэ адзін Лявон у Арабінаўцы... Два Лявоны... Але што?.. Пакуль гэты падрасце, то таго ўжо не будзе... Так яно...

Гэта ўсё гаварыла Марфа. Гаварыла нібыта з крыўдай, з непрыхаваным раздражненнем, мабыць, праз тое, што не зайшла туды, што яе не пазвалі на гэтыя хрэсьбіны. Марфіны словы яшчэ нейкі час даносіліся да мяне, і я, зусім не хочучы гэтага, лавіў іх сэнс. А Ганна маўчала. А можа і гаварыла ды вельмі ціха, не чуліся яе словы на адлегласці.

Чамусьці мне падумалася, што цікавей было б паслухаць гаворку Ганны. Неяк выходзіла так, што Лепятуніха менш траплялася мне на вочы, ды, напэўна, не толькі мне. Асабліва ў апошнія часы: мабыць, яна саромелася людзей праз свайго сына. Даходзілі чуткі і да мяне, што яна вельмі перажывала і плакала, калі знікла з дому Ліда. Яна адчувала, па чыйёй гэта віне, бо не адзін раз перад гэтым упрошвала сына:

— Адступіся ты ад яе, не засланай дзяўчыне свет!.. Хіба ты не бачыш, што яна табе не пара, з якога боку ні паглядзі?..

А ён цвярдзіў толькі адно:

— Не пара, не пара... Захачу — і будзе пара, нікуды не дзенецца!

Маці плакала, старалася ўразумляць сына слязьмі. Гэта адзінае, што яна цяпер магла, хоць поспеху ніякага не мела. Нікан і малым бацькоў не слухаў, а цяпер, калі ўжо самому даўно можна было б стаць бацькам, зусім не звяжаў на маці, часам нібыта і забываў, што яна ёсць у яго. Жыццё ў іх ішло ўжо, мабыць даўно, у кожнага само па сабе і зусім рознае, далёка не аднолькавае. Нікан, калі што меў з млына, то спажаў сам, з маткаю не дзяліўся. Жыў разбэшчана, бязладна, але з патугамі да раскошы, нават асобную палавіну адгарадзіў сабе ў хаце.

Ганна ніколі нічога не прасіла ў сына, а гатова была б аддаць і сваё ўсё, што мела, каб толькі ён не рабіўся нелюдзем. Сама перабівалася сяк-так, маўкліва і прытоена для пабочнага вока. На людзях яна ніколі не скардзілася ні на свой лёс, ні на сваю пакутлівую ўдавіную беднасць: няёмка было паказвацца жабрачкай пры сыне млынары, хоць свае зямлі ў іх і не было.

Помню, неяк гады два таму назад у вясенняе разводдзе яна зайшла, нібы прыплыла, да нас у хату. Плысці да нас у такія часы сапраўды можна было: вада залівала ўвесь двор, падбіралася пад самыя ўсходцы хаты. З усёй Ганнінай адзежы не то што цякла, а проста лілася вада, — вядома ж, што пасля такога «купання» жанчына не магла хутка дабрацца да свае хаты і зайшла ў бліжэйшую. Яна часам заходзіла да нас і раней. І вось стаіць Ганна ля парога, мокрая торбачка ў яе ў руках, гліняны дол каля яе ўвачавідкі макрэе, лапленыя і пад-

вязаныя аборкамі чаравікі да таго размоклі і разлезліся, што і лапці да гэтага не дайшлі б. А жанчына ніякавата паздароўкалася і пачала сарамліва расказваць, як усё гэта ў яе здарылася:

— Ішла, ішла, спяшалася, бо нагам усё-такі макравата было, хоць і ў чаравіках... Пад вадою яшчэ лядок не растаў,— паскаўзнулася, упала на адзін бок... Устала, іду далей дый бачу, што з аднаго боку цячэ, то яму ж, гэтаму боку, крыўдна, што ён мокрый, а другі бок сухі. Павалілася і на другі бок... Тады сталі абодва бакі роўныя і ніводнаму не крыўдна.

Расказвае і смяецца, нібы пацяшаецца над сабою, нібы нават рада, што так здарылася, а то не было б пра што расказаць, зайшоўшы да блізкіх людзей.

Маці кінулася да яе са здзіўленнем і спагадай, сваю світку на яе плечы накінула, павяла ў запечак, каб там пераадзець у што сухое ды абagrэць жанчыну. І я ўжо не бачу Ганны, а толькі чую яе гамонку, усё такую ж бадзёрую, трошкі здзеклівую над сабою. Маці папракае яе за тое, што пайшла па вуліцы ў такое разводдзе, няўжо гэтакая пільная патрэба была. А тая не апраўдваецца і не каецца, што пайшла, а зусім спакойна паведамляе, што трэба было схадзіць вунь да Гугеліхі, бо некалі Гугеліха пазычала ў яе, у Ганны, мерку ячменю на куццю.

Гугеліха пазычала?.. Я адразу адчуў, што тут Ганна схібіла: не пойдзе Гугеліха пазычаць мерку ячменю. Гэта сама Ганна, пэўна ж, хадзіла да яе прасіць такую пазычку. Мая матуля, відаць, таксама не павярыла, але змаўчала: жаночая душа адчула, што не з дабра Ганна пайшла ў пазычкі да Гугеліхі ды яшчэ ў такі час, ды ў падраных чаравіках.

Бацькі на той час дома не было, можа варта б і мне пайсці з хаты, каб не замінаць тут жанчынам, але ў мяне таксама не вялося такога абутку, каб хадзіць па вадзе. Маці ведала гэта і нікуды мяне не выпраўляла. Не даручаў нічога і бацька, таму мне было па нраву гэтае разводдзе: я мог колькі хочаш сядзець у хаце і чытаць хоць з цямна да цямна.

Цяпер я сядзеў над сінёнькім томам Пісемскага, адным з тых, што ляжалі стосікам у Нічыпара на гары, ужо ў каторы раз перачытваў раман «Віновата ли она?» і адным вухам, не ўсё засаб, але з большага слухаў, што гаварыла ў запеччы Ганна.

Я вельмі мала ведаў гэтую жанчыну, бо родам яна не тутэйшая, як і яе нябожчык муж, Вінцэсь. Кожнага чалавека цікава паслухаць, калі ён расказвае пра сябе ды не надта выхваляецца, не хлусіць. А калі ўпершыню што чуеш, то гэта і зусім прывабна. Тое, што гаварыла цяпер Ганна, я чуў упершыню, таму сяды-тады нават адрываўся ад кнігі.

— У нас некалі яшчэ больш было вады вясною,— раз-пораз перапыняючыся, мабыць, выкручваючы сваю мокрую спадніцу, расказвала Ганна. І ўсё падсмейвалася, усё паджартоўвала над самымі змрочнымі з'явамі.— Проста амаль самая сапраўдная рака разлівалася на вуліцы. Залівала, затапляла ўсё: паграбы, калодзежы, у каго яны былі, гной з хлявоў вымывала. А да нас, былі такія гады, што і ў хату вада наплывала. Тады бацька выганяў усіх нас, малых, у гумно, каб не плюхаліся, не тапталіся па размоклым доле. Бяжым гэтак босыя ўсёй кучай... Нас трынаццацёра было... Большыя спераду, меншыя за імі... Падскокваем па вадзе, пырскаемся... Была нейкая радасць і ў гэтым... Галапупымі гадаліся, ледзь не з карыта неабіраную бульбу елі, а ўсё роўна і здаровыя былі, і вясёлыя... Усё роўна здаецца цяпер, што лепшага шчасця і не было, як у маленстве... Бывала, маці мая любіла гаварыць, калі хто пытаў у яе пра жыццё: «Жывом добра!.. Зусім добра жывом, толькі няма дробных грошай і чаравікаў».

...Жанчыны ўжо далёка адышліся ад Нічыпаравага двара, ужо амаль зусім не чутна іхняя гамонка, і постаці ледзь толькі прыкметны ў паўзмроку, а мне ўсё яшчэ ўяўляецца, што Ганна вась тут у нас у хаце, у запеччы... Мокрая ледзь не да валоў, але вясёлая, жартаўлівая. І я не стаю каля вулічных варт, а сяджу ў хаце і слухаю, што яна гаворыць майі матулі. Гучыць у маіх вушах яе лагодны, крыху смяшлівы голас...

Расул ГАМЗАТАЎ

Ты на мяне так горда не глядзі,
Я з ганарліўцамі і сам такім бываю.
Я горды, што каня сядлаў наўздзіў,
Што сеяць і араць патрэбу змалку маю,

Што сэрца б'ецца, што з яго імкне
І песня, і любоў да майго краю.
Ты не глядзі так горда на мяне,
Я з ганарліўцамі і сам такім бываю.

Я зноў прыйшоў сюды і сам не веру.
Вось клас, дзе яшчэ голас мой звiніць.
Вось я адважуся, вось зараз рыпнуць
дзверы,
Захопіць дух, і сэрца зашчыміць.

І хлопчык босы, гэтакі мне знаёмы,
З-за парты, што стаіць у годзе тым,
Насустрач кінецца ка мне, сiвому...
Баюся я, чакаю стрэчы з ім.

Белай хмарай, як свiтанне,
Весні снег сыпне вакол.
На зямлю зiрне — растане,
Упадзе дажджом на дол!

Сцежкай горнаю, крутою
Да цябе я, злосны, бег.
І растаў перад табою,
Як вясновы гэты снег.

Стагоддзі праз сяло, праз нашы горы
Рачулка радасна звiніць заўжды.
І дзеці, што ў ёй плёскаліся ўчора,
Сягоння — пасiвельны дзяды.

А гэта рэчка па лугах, па схiлах,
Не падуладная ні часу, ні гадам,
Журчыць, смяецца, як дзiцятка, мiла,
Бяжыць, вясёлая, на зайздрасць нам.

Дарога. У дарозе — бы ў жыццi.
Я знаю, колькі прапыліў шляхамi.
А колькі яшчэ трэба мне прайсцi,
Не знаеш ты, не знаю я таксама.

Дарога. У дарозе — бы ў жыццi.
Я мэту бачу, крочу туды прама.
А ці змагу, няўрымслiвы, дайсцi,
Не знаеш ты, не знаю я таксама.

Пераклад Янкі СIПАКОВА

Нiна ЗАГОРСКАЯ

Сталеюць, вырастаюць мае дзецi.
І прыйдзе час,
што крыллем узмахнуць
i... паляцяць,
І гнёзды дзесь саўюць
у белым свеце...

І зрэдку, пэўна, хто з iх прыляцiць,
шчаслiва прыпадзе да роднай брамы.
...Мы ўсе дамоў ляцiм, як нас жыццё
паранiць.
Тут боль наш — ад спагады — менш
шчыміць...

Сталеюць, вырастаюць мае дзецi...
Хай крэпнуць крылы iх!
Як арлянятаў маладых,
хай смеласць iх заўсёды выручае!
І хай не ведаюць сумненняў і адчаю,
калі ляцецьмуць у вялiкiм свеце...

КОЛАС ЗАЛАТЫ

Снегу ўжо не чакалі, думалі, на вясну ўзялося, сакавік на дварэ, а вось пацэрушыў, прыліпаў да шыб. Потым часцей, часцей паваліў. Ого! Ці не на мяцеліцу бярэцца: пацямнела за вокнамі.

Рыпнулі дзверы, увайшоў дырэктар Анатоль Андрэевіч Каржыеў. Шапка, паліто белыя ад снегу.

— Бачыш, Ніна Дзямідаўна, што робіцца? А казалі—усё, вясна...

— Вясна не вясна, але ўжо і не зіма. А што снег, дык гэта добра: лішняга ён сёлета не перадаў. Каб вільгаці хапіла.

Яна падышла да сцяны. На сцелажках да самага акна стаялі высокія, вызалачаныя сонцам снапы—экспанаты ўрадлівага поля. Вунь тая новая пшаніца дала па сорок цэнтнераў з гектара, а ячмень расшчодрыўся на ўсіх паўста. А зерне, зерне! Ніна адарвала ячмянёвы колас, палажыла на далонь, трошкі задумалася, аглядаючы. Потым сказала:

— Хачу, як і летась, апрацаваць насенне аргана-мінеральным растварам. У цэнтры ўжо рыхтуюць яго.

— Добры спосаб. Гэта ж, мабыць, цэнтнераў пяць прыбаўкі з гектара.— Ступіў да парога, запыніўся.— А я тым часам паспрабую зноў качаць...

Ніна Дзямідаўна ведае, што «качае» дырэктар,—аміячную ваду з раённага аб'яднання «Сельгастэхнікі». Вельмі ж да спажывы яна зямельцы, вось каб толькі паболей, паболей. То і рупіцца Анатоль Андрэевіч.

Дырэктар выйшаў, а Ніна Дзямідаўна ўсё трымала, быццам забыўшыся, колас на далоні—буйны, на паўжмені зярнят. Гэта новы гатунак «альза». Трэба яго хутчэй размножыць—будзе болей збожжа. Дык от і думае яна, як бы ўсё лепей зрабіць. Гэта яе клопат, клопат галоўнага агранома гаспадаркі.

... Ёй тады не пашанцавала. Хацела стаць аграномам, паехала паступаць у Беларускаю сельскагаспадарчую акадэмію. І вучылася ж добра ў школе, а там, у акадэміі, недабрала нейкага бала, і той бал змусіў яе ні з чым вярнуцца ў Межава.

І чым здзівіла вяскоўцаў—ідзе па вуліцы вясёлая, пасміхаецца.

— Не іначай на пяцёркі ўсё зда-ла?—пытаюць.

А яна спакойненька:

— Праваліла.

— І ад гэтага смешна табе?..

Тым жа днём яна мела гаворку з завучам школы Чарняўскай.

— Дык хімію не здала?

— Угу.

— А ці ведаеш, галубка, што хімія для агранома—усё. Вось працуй у нас піянерважатай і вучы хімію.

Робота ў Ніны пайшла на дзіва добра: пры вострай патрэбе нават выкладчыкаў падмяняла. Завуч раіла:

— Паступай у педінстытут, не па-шкадуеш.

Ніна ў такіх выпадках маўчала. А вечарамі карпела над кнігамі, рыхтавалася. І паступіла, у тую ж акадэмію, дзе спярша «праваліла». Закончыла яе паспяхова.

— Куды хочаце паехаць?—запыталі ў Ніны.

— Куды трэба...

— Вось гэта адказ.

І сталася так, што яна вярнулася ў родны калгас імя Мянжынскага. Праўда, хутка яго аб'ядналі з эксперыментальнай базай «Межава». У большай гаспадарцы пабольшала клопатаў: акрамя пасады агранома-насеннявода, ёй даручылі яшчэ ўзначаліць паляводчую брыгаду ў вёсцы Межава, бо вельмі ж заваліў справу былы брыгадзір.

— Хоць трохі пабудзь, Ніна Дзямідаўна,—гаварыў дырэктар,—падшукаем чалавека, тады і выслабанім цябе.

Дырэктарава «трохі» зацягнулася на год. Даліся ў знак Ніне гэтыя дзве пасады разам. Ранічкай бяжыць на брыгадны двор даць людзям работу, адтуль—у цэнтр, у канцэлярыю, а тады—у свірны, бо насенне—найпершы яе клопат. Вечарам—зноў у брыгаду: трэба праверыць ды прыняць работу, прыкінуць, што заўтра рабіць. Пазней яна прызналася: «Можна б і не вытрывала, каб справы кепска ішлі. А то пагляджу—нічога, людзі шчыруюць, работа падаецца, дык і ахвота бярэ, як бы і стомы не адчуваеш». І нездарма ўсе камуністы, калі прымалі Ніну Дзямідаўну ў свае рады, гаварылі на сходзе, што яна апраўдае пачэснае званне члена партыі: умее да людзей падысці, разумна арганізаваць справу, словам—на любым участку не падвядзе.

Галоўны аграном гаспадаркі Міхаіл Андрэевіч Трашчонак ішоў на пенсію.

— Каго б на тваё месца?—папытаў дырэктар.—Каб талковага такога, ну...

— Разумею, разумею. Вунь Ніна Жданец. Ручаюся, што справіцца.

— Ты ўсё роўна як прачытаў маю думку.

А назаўтра, віншуючы Ніну Дзямідаўну з новай пасадай, дырэктар сказаў:

— Сама ведаеш, гаспадарка наша ўвогуле не благая. А ёсць брыгады, што і кульгаюць. Дык ты часцей, часцей у такія заглядай, пасабляй на месцы.

Браўся веснавы прыпар, той самы прыпар, які корміць хлебам увесь год. Дні пабольшалі, а ёй усё роўна не хапала часу. І ўсё, здаецца, прадумана, разлічана, а пачнеш рабіць—папраўкі просяцца. А папраўкі гэтыя часам...

— Дык мы ж да восені так не пасеем,—насяражыўся дырэктар.—Не,

Дзямідаўна, не час цяпер перарабляць тэхналогію. Доўгая песня.

— Затое больш намалоцім.

— Калі да восені сеяць, не вельмі намалоцім.

— Чаму да восені? Хіба доўга адчапіць дыскі і прычапіць плугі? Ну, адвалы яшчэ зняць з іх.

Яна дамаглася свайго. Па заведзенай тэхналогіі ў брыгадах пачалі загортваць кампосты ў глебу дыскамі. Яно б і не блага, ды мелкавата ўносіцца арганіка—на нейкіх там восем сантыметраў. Яна гэтак хутка падсыхае, меней дае зямлі спажывы. Дык лепей загарнуць плугамі без адвалаў—кампосты лягуць глыбей разы ў два з лішнім.

— Ну, калі так,—амаль згадзіўся дырэктар,—то спярша паспрабуйце ў адной якой-небудзь брыгадзе, а тады ўжо...

Назаўтра Ніна Жданец вярталася з Казечак. Там пайшло як трэба. «Цяпер і ў Межаве так зробім».

Хораша рунелі палі. Паглядзіць Ніна Дзямідаўна—не нарадуецца. І чамусьці трывожыцца. Дзіва што: па 40 цэнтнераў зерня з гектара абавязаліся намалаціць. На такі ўраджай трэба працаваць ды працаваць. Амаль штодня ездзіла то на адно, то на другое поле. Сям-там пасевы трэба было падкарміць. Вось толькі як? Пайшла да дырэктара.

— Анатоль Андрэевіч, як бы гэта самалёт нам? Ячмень спажывы просціць.

— Добра, я дамоўлюся, рыхтуйце, што трэба.

Калі быў падкормлен увесь ячмень, а самалёт паляцеў на Віцебск, заспяшала ў вёску. Трэба яшчэ паспець на рэпетыцыю. Сёння пачнуць рыхтаваць «Папараць-кветку». І каму ж, як не ёй, Ніне, галоўная роля—як-нікак старэйшая самадзейная артыстка, ніводнага, бадай, канцэрта без яе не прайшло. І да суседзяў ездзіла, і ў Оршы выступала.

Позна вечарам, калі вярталася з рэпетыцыі, на паўдарозе яе заспеў дождж. Яна не хавалася і не ўцякала. Ого, які гэта аграном будзе ўцякаць ад дажджу, калі ён пайшоў у самы час, на ўрунелыя гоні? Здавалася, не дажджавыя кроплі, а янтарныя зярняты сыпаліся на саўгаснае ўлонне. «Ну і хай увалье, хай болей—гэтак жа яго чакалі»,—думала яна, услухоўваючыся ў грамавыя раскаты.

Нівы яшчэ больш пахарашэлі—і на участках даўно акультураных, і на «залатым дне»—нядаўна асушаных балотах. Усё радала пагляд, бо настрой аграному рабіць, вядома, поле. А потым...

Верылася і не верылася: яе адзначылі вышэйшай узнагародай Радзімы—орденам Леніна. Указ выйшаў летам, у той час, калі буялі, пенілі каласавым цветам жыта, пшаніца,

ячмень, калі расла, аж варушыліся барозны, бульба, абяцаючы шчодры ўраджай. «Ну вось і добра, ёсць чым падзякаваць за высокую ўзнагароду», — думала, радуецца.

І праўда: каравай у «Межаве» быў багаты — па 41 цэнтнеру зерня адмерыў кожны гектар, бульба дала па 200. Усё ўбралі і звезлі ў пару, больш, чым меркавалі, адправілі прадуктаў дзяржаве. Зерне абышлося гаспадарцы куды дзешавей, чым планавалася.

А сёлета з кожнага гектара абавязаліся сабраць па 46 цэнтнераў зерня. Дамагчыся такой прыбаўкі ўраджаю за адзін год нялёгка. Клопат важкай ношай лёг на плечы земляробаў.

Яшчэ стаялі замаразкі, яшчэ невадома было, якая выдасца вясна, а Ніна Жданец намерылася ўжо вывозіць і раскідваць на палях кампосты. Сказала аб гэтым дырэктару. Ён моцна задумаўся, як гэта бывае, калі намагаешся штосьці ўспомніць.

— А не ранавата? Вучоныя даводзяць, што ўнесены ўзімку гной траціць пятаццаць працэнтаў пажывы.

— Ведаю. А колькі згубіш ураджаю, калі позна пасееш? Дый не зіма, а сакавік на дварэ. Вунь як цяплей.

Дамовіліся пачаць назаўтра.

Першы ўз'ехаў на ворыва Аляксандр Гапоненка. На што ўжо вопытны трактарыст, і то ўсумніўся. Вылез з кабіны і, праваліўшыся з халывамі ў ліпкае месца, развёў рукамі:

— Нічога не выйдзе, Ніна Дзямідаўна. Вы толькі паглядзіце, як пярэднія колы заграблі.

— Гэта што ў разору собілі. Паспрабуйце ўздоўж баразён.

Пайшло лепей.

Толькі арганікі ўнеслі пад каласавыя па 20 тон на гектар, а яшчэ ж давалі мінеральных тукаў, лілі аміячнай вады — словам, наспажывілі глебу, не павінна скупіцца. Ніна Дзямідаўна прыкідвала, колькі тых угнаенняў уносілі пад ярыну летась і сёлета, параўноўвала. Выходзіла, што сёлёння запраўка гектара большая на 5 тон, ды кампосты тлусцейшыя, з мінеральнымі тукамі перамяшаны. І пасеялі раней, чым меркавалі, усё першакласным насеннем.

Вось толькі азіміна непакоіла агранома: зіма ж вядома якая была: снегу — што кот наплакаў, а маразы лютыя. Сям-там давялося перасеяць, а на астатняй плошчы пасевы як след падкармілі. І падужэлі сцяблінкі, густой шчоткай узялася азімая рунь.

Мінуў веснавы прыпар, як бы і забыўся ўжо. Лета расквашалася — залатая макушка года. Аграному стала вальней. Затое камбайнерам рупна. Кляпалі, прывінчвалі — хто што. Добрая ў іх завязьдэнка — рамантуюць камбайны загадзя, каб не стаяць у жніво.

І надышло жніво. Паплылі па полі магутныя караблі-камбайны, пасыпалася, палілося ў засекі буйное залатое зерне. Зерне новага багатага ўраджаю. Ніна Дзямідаўна глядзіць на ніву, і з абветраных вуснаў просяцца словы знаёмай, не раз петаі песні:

Колас, ты мой колас,
Колас залаты...

Мікола ВОРАНАУ

3 ДАЛЁКАЙ ВЯСНЫ

Аляксандра УС

— А ці ўсё ты ўзяў, Ляксеі? — напаміла жонка. — Паглядзі яшчэ раз!

Я пакорліва раскрыў партфель — у гэты вялізны кантэйнер можна напхаць столькі, што і сам не паверыш. Добрую палову рэчаў можна было б смела выкінуць. Але я змоўчаў і зашчоўкнуў замок. Цяпер, канечне, трэба сесці, як заўсёды перад ад'ездам. Прывітанне на канапу, праз нейкі момант жонка няспешна ўстала, я за ёй, і мы рушылі на аэрадром.

Такім парадкам я кожны раз выбываю з дому ў камандзіроўку ці яшчэ ў якую паездку. Жонка за многа гадоў выпрацавала жалезны рытуал нашых паводзін, ці, як цяпер кажуць, пратакол. Мне самому крыху смешна, але жонка вельмі сур'ёзна выконвае ўсе няпісаныя пункты гэтага пратакола і час ад часу дабаўляе якую-небудзь новую дробязь, вычитаную з кніжак аб правілах этыкету.

У будынку аэрапорта было людна і тлумна. Многія страчалі сваіх блізкіх з букетамі кветак. Цюльпаны... Мая жонка чамусьці не любіць кветак, у нашай вылізанай да бляску кватэры няма ніводнага вазона, бо яны парушаюць парадок. А калі вучні пасля экзаменаў падносяць ёй куплены ў складчыну букет, яна трымае яго на кухні. «Ад кветак баліць галава», — кажа мая жонка, хоць цюльпаны пахнуць толькі веснавай свежасцю і сонцам...

Калі з рэпрадуктара пачулася доўгачаканае: «Абвешчаецца пасадка на «ІЛ-18, рэйс...», амаль увесь натоўп рушыў да выхаду. У агульнай масе паплылі і мы да расчыненых насцеж дзвярэй, насустрач магутнаму самалётнаму гулу.

На верхняй прыступцы ганка стаяла жанчына. Уважлівым позіркам яна шукала кагосьці.

Дзяжурная правярала білеты. Хутка нас павядуць вунь да таго самалёта, ужо ўсё гатова, падвезлі трап, і ля яго чакае бортправадніца. Жонка стаяла побач са мною і гаварыла:

— Пры ўзлёце прывяжыся рамянямі...

...Каго, цікава, праводзіць гэтая жанчына? Ці можа страчае? Я міжволі азірнуўся. Нешта вельмі знаёмае ўдалося мне ў гэтай высокай, зграбнай постаці, у стрыманай усмешцы. І раптам яркая маланка выхапіла з глыбіні памяці даўняе, патаемнае...

Вера! Гэта была яна...

Нічога не сказаўшы жонцы, я кінуўся да ганка. Жанчына нетаропка ішла мне насустрач.

— Вера... Вера Іванаўна, гэта вы? Адкуль, якім чынам?

— Я жыў у вашым горадзе...

Сінія вочы глядзелі на мяне спакойна і прыветна. Тонкія зморшчынкі не псавалі іх хараства. У русых валасах ледзь прыкметная сівізна, гэта толькі ў мяне чупрына амаль што белая. Але ж столькі год прайшло...

— Каго вы праводзіце, Вера Іванаўна? — сказаў я першае, што прайшло на язык.

— А гэта... сакрэт, — усміхнулася яна. Я адчуваў, як працінае мяне наскрозь гнейны жончын позірк. «Гэта смешна і непрыстойна, — судзіў ён мяне. — Тут жа стаяць твае падначаленыя! Апрача таго, ты спознішся на самалёт. Толькі гэтага не хапала!»

— Я читала пра вас у газетах, — сказала Вера. — І вельмі рада гэтай сустрэчы. А цяпер бывайце, вам пара!

— Бывайце! — разгублена паўтарыў я. — Але мы яшчэ сустрэнемся, абавязкова сустрэнемся!..

Яна з лёгкай усмешкай кінула галавой — як спагадлівая маці ў адказ на неразумныя сынавы словы. Машынальна, нібы апынуўшыся ў нейкім іншым свеце, я развітаўся з жонкай і пайшоў да самалёта. Далей усё было як у сне. Успаміны перанеслі мяне ў далёкі пасляваенны год...

...У горад на беразе Сожа я трапіў неўзабаве пасля вызвалення Беларусі. Службовая камандзіроўка, здаецца, першая пасля дэмабілізацыі. Справы прывялі мяне на адно невялікае прадпрыемства — у драўляным баракі размясцілася некалькі швейных машын, усё, што засталася ад вялікай фабрыкі. Кіравала гэтым прадпрыемствам маладая энергічная жанчына са светла-русымі косамі, і я разам з ёю аглядаў руіны былых карпусоў, прыкідваў, што і як можна будзе зрабіць у першую чаргу. Была вясна, і там, дзе калісьці ля ўваходу на фабрыку быў кветнік, сярод цаглянага друку прабіліся зялёныя шыйцы цюльпанаў. Занядбаныя, без догляду, яны нейкім чудам перажылі вайну.

Я не аматар доўгіх размоў, але тут нечакана разгаварыўся і расказаў гэтай амаль незнаёмай жанчыне пра ўсё сваё жыццё: як вучыўся некалі ў будаўнічым тэхнікуме і працаваў на будаўніцтве опернага тэатра ў Мінску. Гэты гмах і цяпер стаіць на Траецкай гары, над Віслаччу. Стаіць адзін сярод руін... А калісьці ля яго цвілі кветкі...

— Моцна злажылі, — усміхнулася Вера Іванаўна. — Глядзіце, каб і нам гэтак збывалі, на які! Але ж мы з вамі загаварыліся, а вы цэлы дзень не еўшы!

Мы пайшлі па разбуранаму, бязлюднаму гораду. Смешна ўспомніць, але я, цяльпук і маўчун, на думку мае жонкі, тады гаварыў і гаварыў безупынку, так мне хараша было ў той момант. Я быў адзін з тых, хто вызваляў гэты горад.

— Дарэчы, дзе ваш муж, Вера Іванаўна?

Я спатыкнуўся якраз на гэтых словах, бо няёмка ступіў параненай нагой і скрыўіўся ад болю. Вера Іванаўна ласкава і цвёрда ўзяла мяне за руку і падвяла да нейкага падмурка, што вытыркаўся з кучы бітай цэглы.

— Адпачніце хвілінку, — сказала яна і села побач. І тут я ўбачыў, што яна зусім маладзенькая, куды маладзейшая за мяне.

— Мой муж будаваў гэтую фабрыку,— ціха сказала яна.— Ён загінуў у сорок першым...

І мне раптам зрабілася неяк сорамна, што я выйшаў з агня вайны жывы і здаровы (нага — гэта глупства, яна хутка заживе!), а гэтая маладзенькая жанчына нясе нялёгкую мужчынскую ношу, і ўжо нават аднагодкі завуць яе пачціва, як старэйшую,— Вера Іванаўна...

Памалу мы нарэшце дайшлі да невялікага драўлянага доміка — на ўскраіне горада сякія-такія будынкі ўцалелі ад ваеннай навалы. Насустрэч бегла маленькая кучаравая дзяўчынка, а на ганку стаяла пажылая жанчына ў бурках і ватоўцы, хаця вечар быў па-вясноваму цёплы.

— Нарэшце дачакаліся! — нязлосна дарэкла яна.— Жартачкі, гэтак далёка трэба хадзіць, ды ўсё па гэтых руінах! Можна там яшчэ хаваліся які недабітак.

— Не бойся, мама! — Вера Іванаўна ласкава абняла маці.— У лесе не загінулі, усё блакаты вытрывалі, а тут жа горад! Ды і вайне канец, вунь таварыш будаўнік прыехаў з Мінска, нашу фабрыку будуюць аднаўляць. А пакуль што хай у нас паначуе, бо дзе тая гасцініца...

Дзяўчынка хілілася да маці і з цікаўнасцю пазірала на мяне. Дзіця ваеннай пары, яна была ціхая і кволая, з тонкімі худымі ручкамі і бледным тварыкам. Яна нешта сказала маці на вуха, але тая адмоўна паківала галавой, і нейкі цень прабегаў па твары.

Тым часам старая паставіла на стол міску варанай бульбы, мы са смакам палелі яе, мачаючы ў соль. Жанчыны пайшлі ў спальню. Я застаўся адзін.

Было вельмі хораша і цёпла на душы. Які ўтульны быў гэты сціплы пакойчык з паркалёвымі фіранкамі на вокнах! За перагародкай ціха размаўлялі бабуля з унучкай. Веры не было чуваць: напэўна ўжо спіць, бо ёй жа трэба заўтра раным-рана на працу...

Прачнуўся я даволі позна. Хуценька ўстаў, развітаўся з бабуляй, паглядзіў дзяўчынку па кучаравай галоўцы і пайшоў з дому. Нявырашаных спраў у мяне было поўна, а цягнік адыходзіў падвечар. Пакруціўшыся дзень па розных установах, я ледзь паспеў забегчы ў той барак да Веры. Але яе там не было.

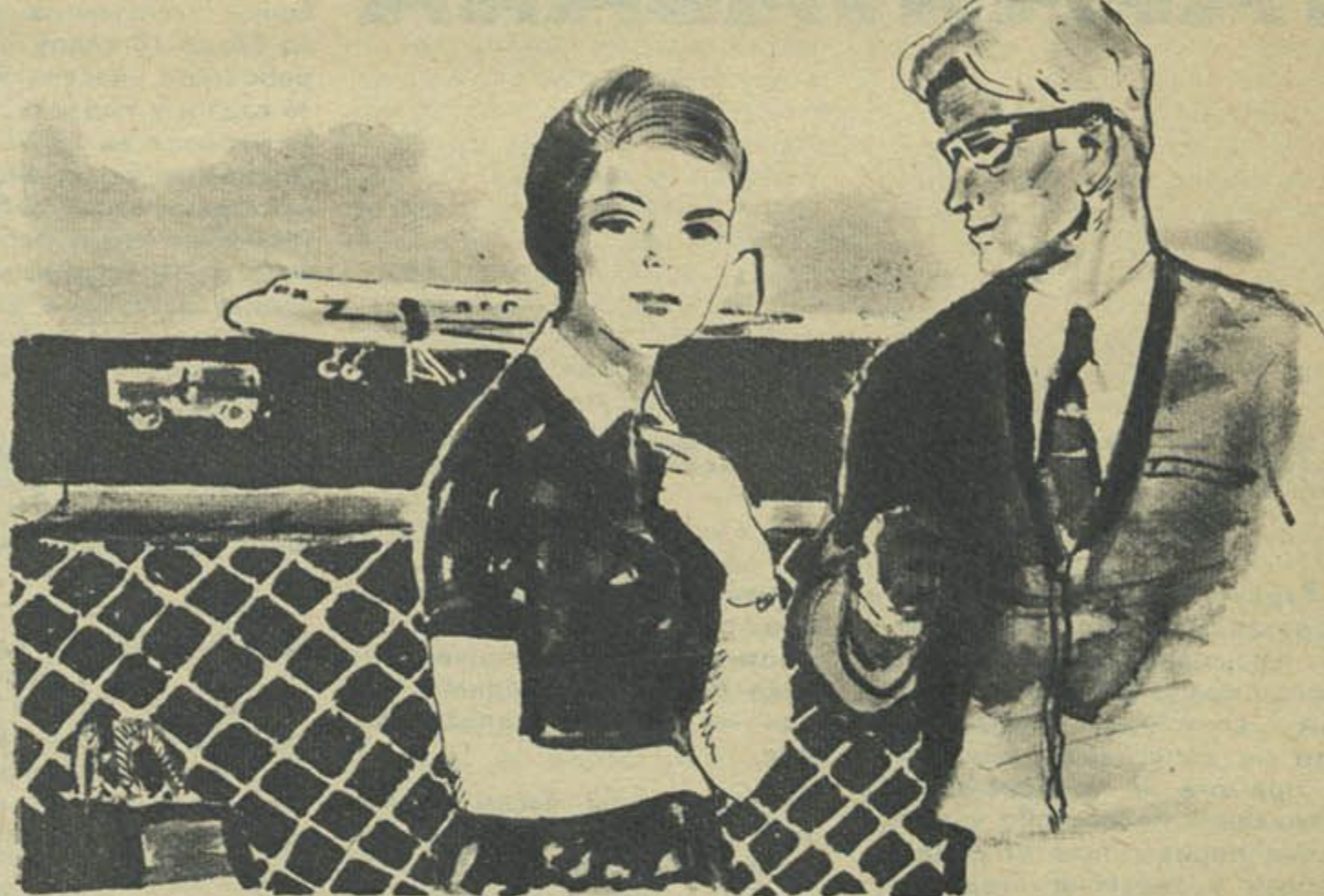
Мінут мо за дзесяць да адпраўлення цягніка я быў на пероне. Вялікі натоўп штурмаваў вагоны. Азірнуўшыся наўкол, я заўважыў Веру. Яна трымала ў руках некалькі цюльпанаў. Першыя кветкі разбуранага горада...

— Вера, якая радасць! Як добра, што вы прыйшлі!

— Я таксама рада, што хаця не спазнілася. Дык вы не стойце, сядайце ў вагон. І вось вазьміце,— падала яна мне кветкі.

Я не заўважаў людскога натоўпу, забыўся пра цягнік. Бачыў толькі гэтую жанчыну ў паркалёвым каптанчыку, у чорных хлапчковых чаравіках, такую прыгожую ў сваім небагатым убоды, і мне здавалася, што я ведаю яе ўсё жыццё, і што зараз мы пойдзем разам з ёю адсюль, і я скажу ёй нешта незвычайнае, што не паспеў сказаць учора. А яна ўсміхалася і гаварыла, нібы дзівачыся сама сабе:

— Учора ўбачыла вас першы раз, а такое адчуванне, быццам мы знаёмы цэлы век... Пішыце, Аляксей! А цяпер — бывайце! Наступны цягнік будзе не хутка, вы заробіце вымову, можа нават суровую... Глядзіце, не адстаньце!

Як мне тады не хацелася ехаць!

Але людскі натоўп абхапіў мяне, узяў на прыступкі і ўціснуў у вагон.

...Даўно адпраўлена паштоўка ў той горад на беразе Сожа, але адказу ўсё няма і няма. Што ж, Вера заняты чалавек. Але ж хіба не магла яна напісаць хоць некалькі радкоў! Я чакаў, хваляваўся і нават крыўдзіўся. Не вытрымаўшы, расказаў пра Веру майму суседу па пакоі.

— Невеста з пасагам,— сусед здэкліва зарагатаў.— Хіба тут, на будоўлі, няма харошых дзяўчат?

Але я чакаў пісьма. І яно, нарэшце, прыйшло. Вера пісала, што іх перасялілі з таго барака ў новы вялікі корпус, што ў горадзе аднавілі электрастанцыю, адрамантавалі каробку пад дзіцячы садзік і што Людачка цяпер здаровая і вясёлая... І нічога пра тое, што хвалявала нас абодвух. І я — ні слова. Чаму? Асцярожнасць? Баязлівасць?

Даўно абрыдла жыць са з'едлівым суседам, ды і ён быў бы рады, каб я выбраўся. Дык ці не пара мне нарэшце «ачалавечыцца»? Я жартам спытаўся ў Веры, што яна думае наконт таго, што я надумаў звязаць свой лёс з вельмі прыстойнай дзяўчынай, якая толькі што скончыла педагагічны інстытут. Апусціўшы пісьмо ў паштовую скрыню, раптам спыхапіўся, але было позна.

І вось прыйшоў адказ. Шчокі мае палалі ад крыўды і сораму. Вера пісала, што ў сваці яна не прыдатна, але сабе асабіста выбірала б сябра на ўсё жыццё не па дыпламу і пасагдзе, а па сэрцу.

Так настаў канец нашай перапіскі.

Я не мог знайсці сабе месца. Кожная нязначная непаладка на будоўлі здавалася непапраўнай катастрофай, дробязі, на якія раней не звяртаў увагі, цяпер выклікалі пякучую злосць і крыўду. Якое ж я спароў глупства! Цяпер толькі мне стала зразумела, што без Веры я жыць не магу. Паеду да яе, паеду абавязкова!

Я напісаў Веры, што праз месяц сустрэнемся. Сустрэнемся, каб больш ніколі не расставаліся.

Адказ быў кароткі. На невялічкім аркушыку было ўсяго некалькі радкоў. Вера паведамляла, што тыдзень назад яна выйшла замуж.

— Здрадніца! — ледзь не закрычаў я.— Здрадніца!

Хоць Вера ніколі мне нічога не абяцала, але я тады лічыў сябе вельмі пакрыўджаным і абражаным. Самае лепшае, што я мог прыдумаць на той час, — гэта маўчаць, тым больш, што яна сама прасіла не слаць ёй пісьмаў. І я маўчаў. Толькі праз год я апынуўся ў тым горадзе. Пазваніў Веры.

— Ці ведаеце, хто з вамі гаворыць? Гэта я!

— Дзень добры, Аляксей Сямёнавіч, адкуль гэта вы?

— Праездом, спыніўся ў вашым горадзе. Дзе і калі вас можна пабачыць?

— На жаль, я ўсё гэтыя дні вельмі занята... — праз хвіліну маўчання пачулася ў тэлефоннай трубцы...

...Што прывяло яе на аэрадром сёння? З глыбокага задумлення вывеў мяне сусед, які сядзеў у крэсле побач. Ён штурхануў мяне пад бок:

— Ці чуеце вы? Паўгадзіны, як нас не прымае аэрадром. І чым гэта ўсё скончыцца?

— Усё будзе добра, не хвалюйцеся, — безуважна сказаў я.

— Хацеў бы я, каб было ўсё добра! А яшчэ хацеў бы мець вашы нервы!..

За шклом ілюмінатара слаўся густы туман. У салон увайшла танклёвая бортправадніца і спакойна абвясціла:

— Грамадзяне пасажыры, ідзем на пасадку, прымацуйце рамяні!..

Унізе рассыпаліся гірлянды агнёў. Самалёт ішоў на пасадку.

ЗАКОНАМ ГАРАНТАВАНА

Вярхоўны Савет БССР у чэрвені 1972 г. зацвердзіў Кодэкс законаў аб працы Беларускай ССР. Што новае ў ім, якія асноўныя яго палажэнні?

Характэрнай рысай новага Кодэкса з'яўляецца тое, што ў ім пашыраны юрыдычныя гарантыі працоўных правоў рабочых і служачых, падкрэслена, што не дапускаецца ніякага — ні прамога, ні ўскоснага — абмежавання правоў або ўстанаўлення пераваг пры прыёме на работу ў залежнасці ад полу, расы, нацыянальнай прыналежнасці і адносін да рэлігіі.

Пры прыёме на работу забараняецца патрабаваць ад працоўных дакументы, апроча прадугледжаных заканадаўствам. Забараняецца сумесная служба на адным і тым жа прадпрыемстве, ва ўстанове, арганізацыі асоб, якія знаходзяцца паміж сабой у бліжэйшым сваяцтве.

Па пагадненню паміж работнікам і адміністрацыяй можа быць устаноўлен выпрабавальны тэрмін: не звыш аднаго тыдня — для рабочых, двух тыдняў — для служачых, апроча адказных работнікаў, і аднаго месяца — для адказных работнікаў.

Адміністрацыя не мае права без згоды работніка пераводзіць яго на іншую работу, іншае прадпрыемства або ў іншую мясцовасць, за выключэннем выпадкаў вытворчай неабходнасці, прастояў або дысцыплінарнага спагнання ў выглядзе пераводу. Пры часовым пераводзе (на тэрмін да аднаго месяца) у сувязі з вытворчай неабходнасцю магчыма выкарыстанне працы работніка і не па яго кваліфікацыі і спецыяльнасці, але за ім захоўваецца сярэдні заробтак па месцу ранейшай працы (калі ён быў вышэйшы). Прадугледжан больш ільготны параўнанні з ранейшым парадак аплаты працы, калі чалавек з выпадку прастоя пераводзіцца на работу, якая аплачваецца ніжэй. У гэтых выпадках за рабочымі і служачымі, якія выконваюць нормы выпрацоўкі, захоўваецца сярэдні заробтак па ранейшай пасадзе.

Працягласць пераводу на іншую работу для замяшчэння работніка, які адсутнічае, не можа перавышаць аднаго месяца на працягу календарнага года.

На практыцы часам узнікаюць цяжкасці: як адрозніць перавод на іншую работу ад перамяшчэння работніка на іншае рабочае месца, калі яго згоды на такое перамяшчэнне не патрабуецца?

Адказ на гэтае пытанне ёсць у новым Кодэксе. Не лічыцца пераводам на іншую работу перамяшчэнне рабочага або служачага на іншае рабочае месца на тым жа прадпрыемстве, ва ўстанове, арганізацыі без змены спецыяльнасці, кваліфікацыі, пасады, размеру заробтнай платы, ільгот, пераваг і іншых істотных умоў працы.

У Кодэксе падрабязна рэгламентуецца пытанні звальнення з работы. Рабочыя і служачыя, прынятыя на работу на няпэўны тэрмін, маюць права звольніцца па ўласнаму жаданню без указання прычын, але павінны папярэдзіць адміністрацыю пісьмова за два тыдні. Па дамоўленасці паміж работнікам і адміністрацыяй працоўны дагавор можа быць скасаваны і да сканчэння двух-тыднёвага тэрміну. Прадугледжаны падставы для звальнення па ініцыятыве адміністрацыі (па скарачэнню штата, за сістэматычнае парушэнне працоўнай дысцыпліны, прагул і інш.). Аднак агаворваецца, што не дапускаецца звальненне работніка па ініцыятыве адміністрацыі ў перыяд часовай непрацаздольнасці і тады, калі работнік знаходзіцца ў адпачынку (штогодным, за свой кошт, у вучэбным).

Паводле агульнага правіла, не дапускаецца звальненне работніка па ініцыятыве адміністрацыі без згоды мясцовага камітэта прафсаюза. Адміністрацыя мае права звольніць работніка не пазней аднаго

месяца з дня атрымання такой згоды.

Нармальна працягласць рабочага часу рабочых і служачых не можа перавышаць 41 гадзіны ў тыдзень. Для рабочых і служачых ва ўзросце ад 16 да 18 гадоў працягласць рабочага часу ўстаноўлена 36 гадзін у тыдзень, а для асоб ва ўзросце ад 15 да 16 гадоў — 24 гадзіны ў тыдзень. Скарачальная працягласць рабочага часу ўстаноўлена для рабочых і служачых са шкоднымі ўмовамі працы, а таксама для асобных катэгорый работнікаў (настаўнікаў, урачоў і інш.).

Па згодзе паміж работнікам і адміністрацыяй можа ўстанаўлівацца як пры прыёме на работу, так і пазней няпоўны рабочы дзень або няпоўны рабочы тыдзень. Аплата працы ў гэтых выпадках праводзіцца прапарцыянальна адпрацаванаму часу або ў залежнасці ад выпрацоўкі. Работа ва ўмовах няпоўнага рабочага часу не выклікае для рабочых і служачых якога-небудзь абмежавання працягласці штогадовага адпачынку, вылічэння працоўнага стажу і іншых працоўных правоў.

Усім рабочым і служачым прадастаўляюцца штогодныя адпачынкі працягласцю не менш 15 рабочых дзён. Замена адпачынку грашовай кампенсацыяй не дапускаецца, апроча выпадкаў звальнення рабочага або служачага, які не выкарыстаў адпачынку. Па сямейных акалічнасцях і іншых уважлівых прычынах рабочаму або служачаму па яго заяве можа быць прадастаўлен кароткачасовы водпуск без захавання заробтнай платы.

У Кодэксе замацоўваюцца адносіны грамадства да захавання працоўнай дысцыпліны, устанаўліваюцца меры заахоўвання за добрую работу і меры ўздзеяння да парушальнікаў працоўнай дысцыпліны. Улічаны шматлікія прапановы працоўных аб тым, каб права на льготы і перавагі ў галіне сацыяльна-культурнага і жыллёва-бытавога абслугоўвання, пераважнае вылучэнне па рабоце мелі перш за ўсё тыя, хто паспяхова і добрасумленна выконвае працоўныя абавязкі.

Рабочыя і служачыя, вінаватыя ў нанясенні страты прадпрыемству, установе, арганізацыі пры выкананні працоўных абавязкаў, нясуць матэрыяльную адказнасць у размеры не больш адной трэці сваёй месячнай тарыфнай стаўкі (акладу). За псаванне па неахайнасці матэрыялаў, паўфабрыкатаў або рэчэў матэрыяльнай адказнасць наступае ў размеры нанесенай страты, але не звыш дзвюх трэцей месячнага сярэдняга заробтку.

Прадугледжваюцца выпадкі

поўнай матэрыяльнай адказнасці. Устаноўлен новы парадак пакрыцця страты.

Ахова працы, пра якую гаворыцца ў раздзеле 10 Кодэкса, мае на мэце забяспечыць усім рабочым і служачым здаровыя і бяспечныя ўмовы працы. На адміністрацыю ўскладаецца інструктаж рабочых і служачых па тэхніцы бяспекі, вытворчай санітарыі і іншых правілах аховы працы. Усе працуючыя абавязаны строга выконваць інструкцыі па ахове працы.

Спецыяльныя льготы ў галіне аховы працы прадугледжваюцца для жанчын і моладзі. Так, нельга прыцягваць да работ у начны час, да звыштэрміновых работ і работ у выхадныя дні і накіроўваць у камандзіроўку цяжарных жанчын (незалежна ад тэрміну цяжарнасці) і маці, якія кормяць грудзмі, а таксама жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года. Жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце ад аднаго года да васьмі год, нельга прыцягваць да звыштэрміновых работ або накіроўваць у камандзіроўку без іх згоды. Не дапускаецца звальненне па ініцыятыве адміністрацыі цяжарных жанчын, а таксама маці, якія кормяць грудзмі, і жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года, апроча выпадкаў поўнай ліквідацыі ўстановы, прадпрыемства, арганізацыі, калі дапускаецца звальненне з абавязковым іх працаўладкаваннем.

У сувязі з далейшым пашырэннем працоўных правоў грамадзян асаблівае значэнне набывае пытанне аб гарантыях захавання гэтых правоў. Кодэкс узмацняе судовую абарону працоўных правоў. Работніку, якога незаконна звольнілі з работы або перавялі на іншую работу і затым аднавілі на ранейшай рабоце, выплачваецца па рашэнню суда (або пастанове іншага органа па разгляду працоўных спрэчак) сярэдні заробтак за час вымушанага прагулу (або розніца ў заробтку за час выканання работы, якая аплачваецца ніжэй), але не больш як за тры месяцы.

Новы Кодэкс законаў аб працы Беларускай ССР уступіць у сілу з 1 кастрычніка 1972 года.

А. ХВАСТОЎ,
кандыдат юрыдычных навук

На ГЭТЫ раз у мяне няма задання — пісаць нарыс ці выступаць з нататкамі або тым больш з «роздумам» па пытанню... алкагалізму. Па гэтаму пытанню я больш згодна з людзьмі старажытнага свету. П'яніц, што валяліся пад плотам і сваімі мязотнымі языкамі бэсцілі людзей і белы свет, — яны, старажытныя, яшчэ задоўга да нашай эры вучылі даволі радыкальнымі сродкамі (і тагачасныя летапісцы сцвярджаюць, што сродкі тыя былі дзейсныя). У Кітаі, напрыклад, п'яніц каралі смерцю. У Індыі прымушалі піць з раскаленых сасудаў кіпячае віно, якога яны гэтак пражнулі. Жанчын-п'яніц, папярэдне выпаліўшы ім на лбу пасудзіну, з якой яны напіваліся, выганялі з дому.

У рымлян была свая навука. У галандцаў свая. У Англіі ж існаваў некалі такі звычай: на шыю п'яніцу надзявалася ярмо і ў такім выглядзе яго вадзілі па вуліцах горада.

А ў Мексіцы п'янчуг цяпер здымаюць на кінастужку і круцяць яе — спачатку самім «героям», потым іх блізкім і сябрам, а затым ужо цэламу гораду. Прычым, горад цешыцца гэтым павучальным відовішчам бясплатна! Выдаткі па здымках і за пастаноўку фільма нясе сам «герой».

І ў нас сёння, на жаль, яшчэ таксама знайшлося б — ды яшчэ колькі! — і «герояў» і «сюжэтаў»...

Можна ўявіць сабе, колькі разоў пачынала яна гэту вучнёўскую, у клетачкі, старонку. Колькі адплаквала і адплакала, пакуль, нарэшце, перамагла сябе, прымусіла напісаць у рэдакцыю. Пішуць жа іншыя і атрымліваюць дапамогу. Дык няўжо ж не знойдуцца людзі, якія памогуць ёй?..

І дзяўчынка (а ўласна кажучы, чаму дзяўчынка? — ёй было ўжо 16 год, яна была ўжо студэнткай) расказвала ў пісьме ў рэдакцыю, як яна пражыла гэтыя свае 16 год.

«Мне нават страшна ўспомніць іх. Мой малодшы брат Пеця хворы на парок сэрца, бо калі яго не было яшчэ на свеце, бацька біў маму і ўвесь час піў. Бацька нас кідаў і потым вяртаўся. У міліцыі ён даваў распіску, што не будзе чапаць нас. А ўсё роўна працягваў сваё. Калі ён п'яны, мы ўсе калоцімся ад страху: на сваю родную маці ён кідаўся з нажом, у брата кідаў цаглінаю. Вось і сёння схпіўся за тэлевізар — і да мамы: «Я цябе дагроблю!»

«Дагроблю»... тэлевізарам! Гэта не нейкімі там лейцамі, як

пры цару Гароку вучылі жонак, а... тэлевізарам! Можна сказаць, ідучы ў нагу з часам.

Паслухаем, аднак, далей, што расказвала дачка: «Наша мама працуе ў магазіне, яна выдатны работнік, за сваю працу мае грамату і медаль. Я не разумею, як можа так жыць мама?»

Я знарок не называю тут імёнаў. Перш за ўсё таму, што гэтага прасіла сама дзяўчына, аўтар пісьма. Па-другое, пісьмо нашай адрасаткі не засталося без увагі. Ім займаўся райком партыі, займаўся калектыў, дзе працаваў той бацька. Займаліся, відаць, недарэмна і не без поспеху, бо пасля таго рэдакцыя атрымала яшчэ адну кароценькую староначку, у якой была і падзяка за дапамогу, і няёмкасць, што вось яна, дачка, вымушана была пісаць такое пісьмо, і надзея, што «і ў нашай сям'і яшчэ, можа, паселіцца радасць...»

Як жа ўсё гэта вытлумачыць? У чым шукаць прычыну і каго вінаваціць?

Не будзем сарамліва адводзіць позірк убок: усе мы — і грамадскасць, і міліцыя, і прафсаюзы — усе мы не заўсёды яшчэ з'яўляемся на заклік SOS. Але ж SOS раздаецца ўжо тады, калі карабель ідзе на дно... Калі пасудзіну, якая носіць назву сям'і і дому, гатовы пакінуць нават дзеці. Ім не заўсёды проста зразумець, хто больш вінаваты ў караблекрушэнні: бацька ці маці. Бацька, бачаць яны, штодня прыходзіць дадому п'яны, лаецца на чым свет стаіць, усцынае бойку. Да яго зразумелае пачуццё, зразумелыя адносіны. А маці? Маці стараецца зрабіць выгляд, што нічога не здарылася («Хто цяпер не п'е?») Маці ўсё церпіць і паўтарае, што церпіць праз іх, дзяцей: яна не хоча, каб яны, дзеці, засталіся сіротамі пры жывым бацьку.

Але іх, дзяцей, хіба ашукаеш?

Вінаватых караюць. І будучы караць па ўсёй строгасці савецкага закона. Аднак ці заўсёды вінаваты адны толькі вінаватыя?

«Як можа так жыць мама?» Гэтае пытанне прымушае вельмі сур'ёзна задумацца над такім паняццем, як чалавечая годнасць. У дадзеным выпадку — годнасць жанчыны.

«Заява

Муж часта п'е, нідзе не працуе, а калі і ўладкоўваецца на працу, дык доўга не трымаецца, бо заўсёды яго звальняюць за п'янку. Дома таксама ўсчы-

нае скандалы і бойкі і таму больш часу праводзіць у міліцыі, чым дома... Меў за хуліганства судзімасць і г. д. Пішу гэта я вось з якой прычыны. У гарадскім Савеце мне кажуць: «Табе з тваім мужам нельга даваць кватэру ў грамадскім доме...» Я ўжо спрабавала пайсці ад яго ды і так не начую часам па тры дні дома праз яго бойкі. А на кватэру мяне ніхто не хоча браць, бо ўсе ведаюць, што ён будзе хадзіць, ляцца і біцца... І вось з гэтай прычыны мне даводзіцца жыць з двума дзецьмі ў сваякрохі ў адным пакоі ў 14 квадратных метраў. Я прашу ў рэдакцыі дапамогі. Бо жыць мне так не мёд».

Які ўжо там мёд!..

Пісьмо гэтае прыйшло з Любані ад Марціновіч Веры Іванаўны. Які там мёд, такое жыццё, ды і дзе яно — тое жыццё! Кожны дзень п'янка, лаянка, выцвярэнні, міліцыя. Жахліва ўявіць, як усё гэта можна выцерпець, як можна наогул так жыць і ў імя чаго? І гэта ж, мяркуючы па пісьму, пачатак жыцця. Старэйшы сын сёлета ідзе толькі ў першы клас. Гэта ж, каб на добры лад, толькі цешыцца людзям...

І ўсё ж рэдакцыя, да таго ж рэдакцыя жаночага часопіса, наўрад ці адважыцца даваць вось гэтакую рашучую рэкамендацыю, як Любанскі гарвыканком: «Калі б ты яго кінула і не жыла з ім, то мы б табе далі кватэру».

Кінь і не жыві. Лёгка сказаць! А з другога боку што ж застаецца — усё жыццё цяпець? Ці, можа, трэба яшчэ раз усё ўзважыць і, усё прыгадаўшы (ён жа не заўсёды быў такі, ён жа быў некалі і ўважлівы і ласкавы), не кідаць, а паспрабаваць яшчэ змагацца?

І тады, мусіць, непазбежна само па сабе ўзнікне пытанне: калі ж гэта ўсё-такі здарылася, што ён пачаў вось так піць? І што ты яму сказала, калі ён першы раз прыйшоў дадому п'яны? І як стрэла яго, п'янага, другі раз? Ці хапіла ў цябе мужнасці, ці хапіла жаночага ўмення і такту адразу ж, з тых яго першых п'яных крокаў, пастаяць за сябе, за дзяцей? І пастаяць за яго самога таксама!

Ніхто ж не стане прэчыць, што адзін п'е таму, што ніяк не размінецца з поўнай бутэлькай, а другі... Якіх толькі прычын не здараецца ў гэтага «другога»!

Вось ён, «новенькі» — малады рабочы завода атрымлівае першую сваю палучку. Загадзя

ён падрахаваў ужо яе і размеркаваў па «графам». Перш за ўсё Юрку — сыну! — таго агністага стаенніка з капронавым хвостом і грывай, што б'е капітом прылавак у «Дзіцячым свеце». Майцы (яны так і засталіся са школы яшчэ Майкай і Генкам) каробку цукерак — самую большую ў «Лакамцы». І букет кветак. У мамы таксама будзе ўрачысты дзень: вось сын ужо і стаў на ўласныя ногі. Скончыў ГПТВ, адслужыў армію, мае сям'ю... Маме — торт.

Як светла пачыналася гэта раніца першай палучкі. А кончыўся рабочы дзень складчайнай каля прахадной.

— З цябе, Генка, належыць удвая, ты сёння хрэснік...

«Генка-хрэснік» дадому вяртаецца хоць і ў выдатным настроі («Уліца, уліца, ты, брат, п'яна...»), аднак і з пэўным адчуваннем непапраўнай віны: застаўся стаяць у магазіне на паліцы Юркаў рысак, вянуць недзе Майчыны кветкі... І да мамы не толькі не забег з тортам, але пазваніць па тэлефоне забыўся.

Асцярожны вінаваты званок у дзвярах уласнай кватэры: Юрка ўжо даўно спіць, Майка вочы прагледзела чакаючы... Ах, чорт, як нядобра ўсё атрымалася!.. Што скажа Майка?

Майка, Мая, будзь мудрая...

...Быць мудрай — гэта нялёгка, і гэта ведаюць нават самыя мудрыя жанчыны... Мудрасць — гэта не ўсёдараванне, гэта хутчэй сінонім двух іншых не менш змястоўных паняццяў, як жаночая гордасць, як годнасць жанчыны.

І сённяшняя наша гаворка пра жаночую годнасць. Пры сустрэчы з ёю мы заўсёды з павагай схіляем галаву. І нас ахоплівае гнеў і абурэнне, мы гарым ад сорама, калі бачым, як топча годнасць жанчыны які-небудзь брудны бот. Аднак не лепш бывае, калі жанчына забывае сама ці не загадваецца нават, што такое паняцце існуе наогул.

«Жадаю сумесна пражываць»... — так пісала ў рэдакцыю Раманчук Алена Іосіфаўна пасля таго, як п'яны муж спаліў хату і, адбыўшы тэрмін турэмнага зняволення, неўзабаве «выдаткаваўшы ў магазіне на спіртныя напіткі 2 рублі грошай, нанёс цялесныя пашкоджанні дачцэ Ганне...» (з адказу начальніка Клецкага раённага аддзялення міліцыі.

«Жадаю сумесна пражываць»... — гэта пасля ўсяго толькі што сказанага. Не жыць — пражываць. З дня ў дзень, з году ў год, руйнуючы сваё жыццё і руйнуючы жыццё ўласных дзяцей.

Каб гэтага не здарылася, чалавек не павінен «пражываць». Ён павінен жыць. На тое ён і Чалавек.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

21

НА ТОЕ І ЧАЛАВЕК...

ЛЮДЗІ ДОБРЫЯ

— Вунь да той бярозы—хто першы? Раз, два, тры!..

Тупаюць босыя ногі, нібы прыпакла пяткі нагрэтай сонцам сцежка. Уздымаюцца кароценькія язычкі пылу. Паўлік, вядомая справа, наперадзе. Яго смаленыя завіткі мільгаюць ужо ля бярозы. Дзве Валькі, адна цыбатая, бялая, другая меншая, чарная, стараюцца з апошніх сіл.

Цяжка дыхаючы, усе тры не могуць стрымаць беспрычиннага смеху. — Мала кашы елі,—азначае Паўлік.

Гаворыць без пахвальбы і самазадаволенасці: ён не ганарлівы. Абедзве Валі гэта ведаюць. А на ўсякі выпадак, каб задавацца не стаў, чарная Валя Мацук кажа:

— А я зусім і не да канца старалася. Так толькі. Вось калі-небудзь яшчэ паспрабуем...

Паспрабаваць не давялося. Аднойчы ранкам, накідаўшы на воз свежага сена, адвезлі Вальчыны тата і мама непрытомную Вальку ў Стоўбцы, у бальніцу. Страшная хвароба паралізавала рукі, ногі, твар. Дваццаць дзён пралажала Валька ў бальніцы, многа грошай павінен быў заплаціць бацька за лячэнне. Але самае страшнае было тое, што доктар нарэшце сказаў:

— Гэта цяпер на ўсё жыццё. Вывучыць немагчыма...

Боль, страшэнны, пакутлівы, у кожнай клетачцы цела, перашкаджаў Валі поўнасьцю ўсвядоміць тую бяду, што звалілася на яе. І толькі калі на ўскрайку вёскі, каля рэчкі, убачылі яе, ляжачую на возе, няшчасную, бездапаможную, загарэлыя да чарнаты Валя Мілюць і Павел Кучура, дайшоў да яе сэнс сказанага ўрачом: «Немагчыма».

— Мамачка, не хачу жыць! Не хачу!..

Валі здавалася, што крычыць яна гучна. А слабы галасок чулі толькі Валя ды Павел.

Валя Мілюць прыпала да застылага твару, цалавала нерухомае рукі і шчокі, мокрыя ад слёз.

— Валечка, даражэнькая, не трэба! Вось убачыш, усё будзе добра. Ты паправішся, ты абавязкова паправішся!

Павел нахіліўся з-за Валінага пляча.

— Чуеш, Валечка! Цяпер у нас улада будзе не панская, Савецкая. Лячэнне будзе бясплатнае, я сам па радыё чуў. А ў Саветаў, ведаеш, медыцына якая...

У чатырнаццаць год лёгка паверыць у цуд. Палавіну дня Валька разказвала пра школу. Цяпер усе вучаць беларускую азбуку, нават тыя, каму 14—15 год, вучацца чытаць на беларускай мове. А вучыцца, кажучы, можна колькі хочаш і бясплатна.

— І як толькі ты паправішся, Валечка, мы з табой паедзем вучыцца на ўрачоў.

Стаць урачамі азначала на мове чатырнаццацігадовых — уступіць у адзінаборства з хваробамі і перамагчы.

Ішоў тысяча дзевяцьсот трыццаць дзевяты год.

Валя Мілюць сапраўды закончыла фельчарска-акушэрскую школу. Павел — Гродзенскі педінстытут. Але на шляху да іхняй мары стаяла цяжкае ліхалецце — вайна. Для Валі Мацук была яна ўдвая цяжкім выпрабаваннем. Мала таго, што давялося пахаваць усе надзеі лячэння і вучэння. У час карных налётаў сядзела яна дзе-небудзь у сырой выкапанай у зямлі яме. За калёкамі фашысты не прызнавалі ніякага права на жыццё.

Рукі з цягам часу набылі рухомасць, аднавіліся мышцы твару. А ногі... ёй ужо не суджана было стаць на ногі. Пазней даведлася, што такое поліяміэліт. Але не было той безнадзейнай роспачы, якая жыла ў ёй раней. Можна таму, што яе вялікае гора ўжо не здавалася вялікім побач з велізарным людскім, якое напаткала ўсю краіну і яе вёску. І радасць сваю яна знаходзіла ў тым, каб першай выслухаць і перадаць радасныя весткі, якія ідуць з Захаду, каб пісаць за салдатак, што напрацаваліся за дзень, вялікія пісьмы туды, на перадавую, дзе ваявалі іхнія сыны і мужы. Яна ўмела знайсці тыя адзіныя словы, якія няхітра і чуліва разказвалі, як любяць і чакаюць маці, жонкі і сёстры.

Валя і Павел прыходзілі кожны дзень, а то і па некалькі разоў на дзень. А былі яны ў тым узросце, калі пачынаецца абуджэнне невядомых пачуццяў, душэўных хваляванняў. Разумеючы Валін стан, сябры тактычна адводзілі яе думкі ад горкага самааналізу. Штосьці новае адбывалася і ў душы асуджанай на нерухомаць дзяўчыны: яна вучыла сябе не зайздросціць чужому шчасцю, не быць эгаістычнай, капрызлівай хвора, якіх ёй здаралася бачыць. Яна прывучыла сябе прычынацца з пачуццём радаснага чакання. І тыя, хто прыходзіў да яе, не прыкідваліся вясёлымі — ім і сапраўды не трэба было прымушаць сябе. Яна падхоплівала любую тэму, раіла, спачувала, і ўсё гэта з сардэчнасцю, спагадай. І ў нейкі момант рашуча каман-

давала тым, хто сабраўся ля яе пасцелі:

— Хай бы вы на рэчку збегалі, наплавалі! А я кнігу пачытаю, потым вам раскажу...

Хлопцы і дзяўчаты беглі на рэчку, а яна бралася за кнігу. Кніг было шмат. Якімі спосабамі здабывалі іх сябры?! У сваім сяле ўсё, што можна было чытаць, — было даўным даўно прачытана. Аднекуль перавандравалі ў яе рукі «Коннік без галавы», «Прыгоды Тома Сойера», «Хаціна дзядзькі Тома», і вечарамі перад сцішанай аўдыторыяй яна пераказвала прыгоды герояў.

Такія вечары ўваходзілі ў традыцыю. Яна трымала моладзь каля сябе талентам выдатнай расказчыцы, незгасальнай веселасцю, аптымізмам, любоўю да песні і жыцця наогул. Яна быццам гаварыла ўсім: «Глядзіце, як мне добра, а вам вось, вам, здаровым і моцным, павінна быць яшчэ лепш». Быццам прачытаўшы думкі сяброў, раптам камандавала:

— А ну, пайшлі ў клуб, на танцы!

Пакідаць яе адну нядобра. Несці на руках цяжка. І тады вырашылі: трэба зрабіць каляску. Косця Хваль быў майстрам на ўсе рукі. Толькі дзе ўзяць дэталі для каляскі? І самае галоўнае — колы?

Колы знайшліся ў настаўніцы Надзеі Канстанцінаўны Трубілка. Каляска атрымалася не вельмі прыгожая — самаробная ўсё-такі, але для Валі яна была даражэйшая за залатую карэту. Яна адкрыла шлях і ў кіно, і на вуліцу, і на танцы: пабыць побач

УСІМ ДА ТВАРУ

Калі дапусціць, што шкло і метал могуць усміхацца, то шаснаццаць тысячамі ўсмішкаў сустрэла наведвальнікаў камерцыйная выстаўка чэхаславацкай біжутэрыі. Іменна столькі — 16 тысяч! — відаў каралёў, брошак, пярсценкаў, завушніц, кліпсаў, бісеру, гузікаў і іншых упрыгожанняў было прапанавана ўвазе прадстаўнікоў камерцыйных арганізацый з розных рэспублік Савецкага Саюза ў беларускім аддзяленні гандлёва-прамысловай палаты СССР.

Чэхаславацкая біжутэрыя абавязкова закране чуйную струнку ў душы любой жанчыны. Гэта не перавелічэнне, бо сярод многіх тысяч узораў выбіраць сабе упрыгожэнне і аматаркі экстравагантнага, і паклонніцы строгага, сур'ёзнага стылю. Паклонніцы чэхаславацкай біжутэрыі можна сустрэць у 120 краінах свету. Таному попыту не трэба дзівіцца: старанасць апрацоўкі, выдумка і вынаходлівасць раскрываюць «душу» шкла і металу, канцэнтруюць у маленькай кропельцы ці то прамень сонца, ці то вясёльную шматколернасць чэрвеньскага лугу, ці то празрысты бланкіт лёду, а ў канчатковым выніку — робяць нас прыгажэйшымі, нясуць радасць.

Гэтую радасць дораць нам трыццаць тысяч чалавек, занятых у такой вытанчанай галіне вытворчасці ў ста-

з нечым шчасцем і радасцю—гэта таксама шчасце.

А жыццё ішло сваёй чаргой. Аднойчы Валя Мілюць, самая блізкая сяброўка, прызналася, што яна кахае і што ёй трэба ехаць у Калугу да будучага мужа. Здавалася, ніхто ўжо не заменіць Валю, так зраслася з ёй душой і сэрцам. Але паехала Валя—і ўсё часцей і часцей пачалі забягаць малодшая пляменніца Паўла Аня Смалянка і Міша Курыла, сакратар камсамольскай арганізацыі і загадчык клуба.

— Нам, Валя, самадзейнасць патрэбна,—сказаў ён аднойчы.—Усё ад цябе залежыць...

Яна ганарылася гэтым даручэннем. Перачытала мноства п'ес. Лепшыя, на яе думку, прапаноўвала сябрам. Рэпетыравалі калі ў клубе, а калі і ў Валіным доме. На спектаклях яна сядзела на самым лепшым месцы, была і галоўным глядачом, і галоўным рэжысёрам, а часам і суфлёрам.

Ішлі дні. Вось і Аня прынесла пакаштаваць вясельнага пірага, прывяла свайго Мішу—Міхаіла Рыгоровіча. І зноў балюча сціснулася сэрца: не будзе цяпер часу ў Ані дзяліць з Валей кожную вольную хвіліну. Пойдуць дзеці, і не застанеца ў Ані гэтых хвілін.

І памылілася. Колькі разоў на сваіх руках выносіла Аня яе да каляскі, каб везці ў клуб або на рэчку!

Аднойчы прыезджа дзяўчына, сакратар суда, убачыўшы яе ў самаробнай калясцы, параіла:

— Вам бы каляску памяняць трэба. Звярніцеся ў сабес.

Напісала заяву, пачала чакаць. З'ездзіла ў Навагрудак на камісію, і неўзабаве яе мара—зручная каляска стаяла на двары дома, пабудаванага пры дапамозе калгаса. Затрапяталі ад радасці, яна тут жа панікла ад гора: доўгачаканая прыгожая каляска не была разлічана на такіх інвалідаў. Упершыню за шмат гадоў яна не стрымалася ад плачу.

Першым убачыў яе ў слязах сусед Уладзімір Коваль. Пабег у вёску—клікаць людзей. Задыхаўшыся, прымчаўся Міша Курыла. Зірнуў і прадэкламаваў яе любімае:

Нішто нас не можа
Вышибить из седла,
Такая уж поговорка
у Валентины была.

— Ну, не плач, сціхні, дурненькая. Вось зараз агледжу, абавязкова штосьці прыдумаем.

Сышліся людзі. Агледзеў Міхаіл машыну—бляха патрэбна. Сусед Аляксандр Лукіч Кучура кінуўся ў хату: застаўся ліст—дах крыў. І падагнаў Міша ўсё як трэба.

Шчаслівая Валя ехала на рэчку. За ёю беглі ўсе, хто на той час быў у вёсцы: і старыя, і малыя. Кожны радаваўся не менш за Валю.

Невялікая вёсачка Скорычы. А харошых людзей выйшла адсюль няма. Працуюць у полі, настаўнічаюць, лечаць людзей. Здольныя людзі нараджаюцца ў Скорычах. І ёсць адна

асабліваць у іх: не пройдуць яны абыякава міма чужога гора, прымуць блізка да сэрца чужую бяду. Можна таму, што з пакалення ў пакаленне перадаецца па спадчыне чалавечая дабрата.

Валянціне Васільеўне Мацук, якая васьмь ужо 32 гады прыкавана да пасцелі, гэта зразумела лепш, чым іншым.

Вось Зіновій Мікалаевіч Лебедзеў падагнаў каня да двара, каб везці яе на Нёман, на святую калгаснікаў. «Не дома ж ёй сядзець!»—разважае ён. Яго жонка Воля кожны дзень унясе на руках і вынесе Валю, некалькі разоў забяжыць—ці не трэба чаго? (Бацькам Валі ўжо за васьмь дзесятак). Яшчэ адна суседка, Надзея Пучко, прыйшла спытаць: можа бялізну памыць? Пеця Анцух прынёс «Планету людзей» Экзюперы. Міша Курыла наказаў: «Ты, Валя, на падпіску грошы не траць, я «Вокруг света» сам выпішу і табе буду заносіць кожны нумар». Нона Неўмывака прыйдзе заўтра, каб дапамагчы Валі.

На святы—пад Новы год, у Дзень Перамогі, на 8 Сакавіка—яны збіраюцца ў Валіным доме. Прынясуць падарункі, накрывуць стол, і хтосьці абавязкова скажа:

— А ну, Валечка, тваю любімую...
І льецца песня з Валінай хаты.
Усе ведаюць: Валі весела і добра з імі. А ім добра з ёю.

В. КАРАЛЁВА

Карэліцкі раён

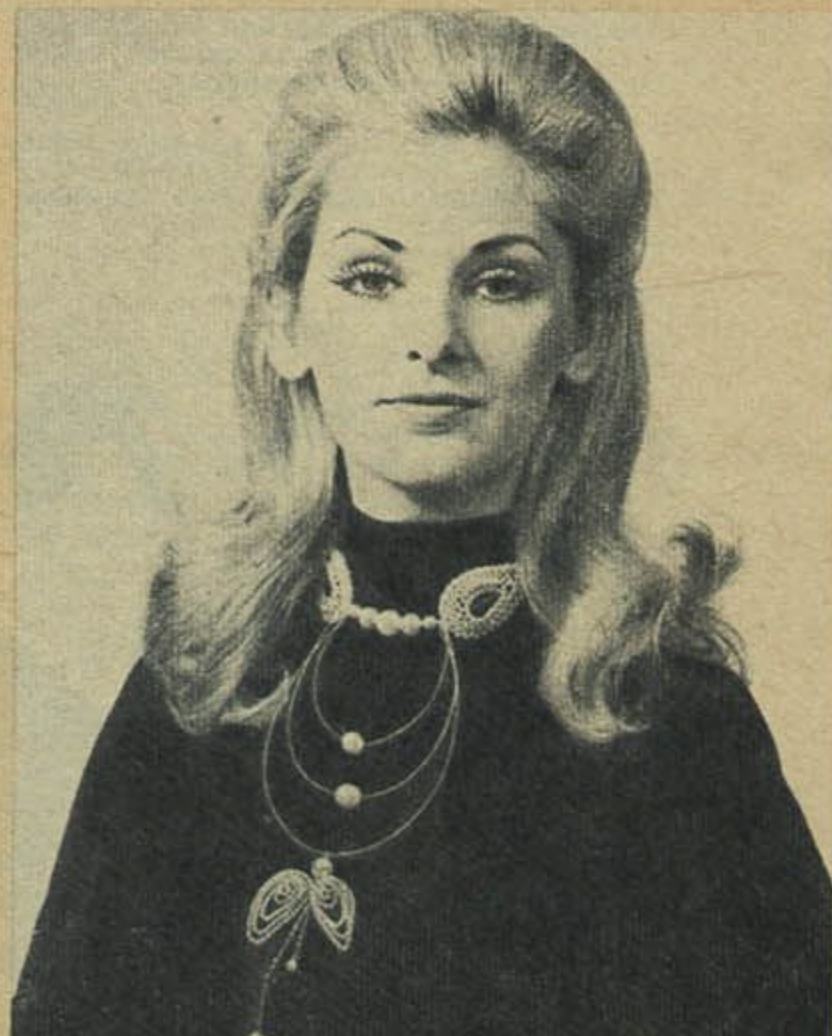
ражытным горадзе Ябланцы над Нісай. З гэтага горада расцякаюцца па розных краінах свету і асядаюць у жаночых шкатулках упрыгожванні самых розных камбінацый, форм і колераў адценняў.

Пяцьсот мастакоў накіроўваюць гэты ззяючы паток у рэчышча моды. Мадэльеры толькі яшчэ спыняюць сваю ўвагу на нейкіх модных колерах, тканінах, а мастакі па біжутэрыі ўжо шукаюць імпануючыя дапаўненні—аксесуары.

— Мастакі ўлічваюць усё,—расказаў камерцыйны дырэктар выстаўкі Олдржых Лімбурскі,—якая форма дэкальтэ, якія прычоскі—доўгія або кароткія—цяпер у модзе. Калі ўпрыгожванні дрэнна спалучаюцца з дэталімі адзення—яны асядуць у магазінах мёртвым грузам. Таму нашы мастакі падтрымліваюць сувязі з дамамі мадэлей усіх краін свету. Напрыклад, мы паспяхова супрацоўнічаем з Маскоўскім домам мадэлей. Па эскізах В. Зайцава зроблена некалькі ўпрыгожванняў. Добрая творчая дружба звязвае нас і з мінскімі мадэльерамі.

— Што з упрыгожванняў, якія вы прапануеце, будзе асабліва модна ў гэтым сезоне?

— Брошкі і свінцовыя пацеркі (бісер, крышталь). Савецкія жанчыны атрымваюць шмат модных упрыгожванняў, бо камерцыйныя прадстаўнікі адабралі найлепшыя ўзоры, а Савецкі Саюз, як вядома, з'яўляецца самым буйным заказчыкам «Ябланэкса».

Кадр з кінафільма «Саларыс».

мастацкую кінастужку «Саларыс». Карціна пастаўлена рэжысёрам Андрэем Тарноўскім па матывах аднайменнага навукова-фантастычнага рамана польскага пісьменніка Станіслава Лема. На XXV Міжнародным кінафестывалі ў Канах фільму «Саларыс» прысуджан Вялікі спецыяльны прыз журы. Галоўныя ролі выконваюць Данатас Баніёніс, Уладзіслаў Дваржэцкі, Наталля Бандарчук, Юры Ярвет, Анатолій Салаціцын.

Каляровую мастацкую кінастужку «Цень» выпусціла кінастудыя «Ленфільм». Аўтары сцэнарыя Юлій Дунской і Валерый Фрыд, рэжысёр-пастаноўшчык Надзея Кашаверава. У аснову карціны пакладзена аднайменная п'еса-казка Яўгенія Шварца аб барацьбе сумленнага Добрага Вучонага са сваім нікчэмным Ценем, у якім увасобіліся каварства, жорстнасць, падласць, здрадніцтва.

У галоўных ролях заняты Алег Даль, Уладзімір Этуш, Георгій Віцын, Анастасія Вяцінская, Сяргей Філіпаў, Людміла Гурчанка, Андрэй Міронаў.

Новая эстонская мастацкая кінааповесць «Бераг вятроў» пастаўлена рэжысёрам Калю Кійскам на кінастудыі «Талінфільм» па матывах першай кнігі аднайменнага рамана Ааду Хінта. Карціна расказвае аб працэсах, якія адбываліся ў Эстоніі ў 1901—1905 гадах. Гэта шматпланавая апавяданне з мноствам герояў і некалькімі сюжэтнымі лініямі вырастае ў шырокую панараму грамадскага жыцця вострава Саарэмаа напярэдадні першай рускай рэвалюцыі і ў гады яе.

У галоўных ролях здымаліся Хейно Раудсік, Хуго Лаур, Лейла Сяялік, Антанас Барчас.

Цікавыя фільмы для дзяцей — «Дзівак з пятага «Б»» вытворчасці Маскоўскай кінастудыі імя М. Горкага і каляровы казахскі мастацкі кінафільм «Нас чацвёрка». Яны спадабаюцца юным гледачам.

Р. КРОПЛЯ

Кадр з кінафільма «Цень».

ТУРКМЕНСКІЯ СТРАВЫ

СУП КЮФТА БАЗБАШ

з фаршу буйныя шарыкі і зварыць іх у кіпячым булёне.

Перад падачай на стол збіць яйка, развесці яго малаком або булёнам і заправіць гэтай сумессю суп.

СУП З ФАСОЛІ З ЛАПШОЙ

На 300 г бараніны — 150 г фасолі, 2 сталовыя лыжкі мукі, 1 яйка, 1 цыбуліна, 600 г кіслага малака, чырвоны молаты перац — па смаку.

Пакласці ў каструлю бараніну і фасолі. Заліць халоднай вадой, паставіць варыць.

Праз гадзіну-паўтары дадаць пакрышаную і злёжку падсмажаную цыбулю, лапшу, чырвоны перац.

Перад падачай на стол зняць суп з агню і заправіць кіслым малаком.

На 500 г бараніны — 2 яйкі, 50 г рысу.

Прыгатаваць мясны булён. Незадоўга да заканчэння варкі дадаць у яго перац і злёжку падсмажаную цыбулю.

Заварыць булёнам рыс. Прапусціць бараніну праз мяса-рубку. Пакласці ў фарш вараны рыс, сечанае крутое яйка. Заправіць соллю, перцам, пакрышаным зяленівам. Зрабіць

МОЙ РОДНЫ КУТ...

Чорныя буслы Белавежы...

Фота М. Ананьіна

На першай старонцы вкладки: майстар спорту Раіса Зімніцкая.

Фота У. Вяхоткі.

ПЫШКІ

На 3 шклянкі мукі — 120 г алею, 10 г дрожджаў.

Прыгатаваць крутое дрожджавае цеста на вадзе, без здобы. Раскачаць круглыя праснакі велічыней з патэльню, на якой іх будуць пячы. Разагрэць масла і падсмажыць праснакі з двух бакоў.

ПЛОЎ З СУШАНЫМІ ФРУКТАМІ

На 600 г рысу — 100 г курагі, 50 г чарнасліву, 100 г мёду, 200 г таплёнага масла.

Добра прамыць сушаныя фрукты ў цёплай вадзе. Адцадзіць на сіта, каб сцякла вада. Зварыць рассыпчасты рыс, заправіць маслам. Разагрэць масла і падсмажыць на ім сушаныя фрукты. Пад канец дадаць крыху гарачай вады і мёду. Тушыць пад накрыўкай 10—15 мінут.

БОРАНІ З КУРАНЯТ

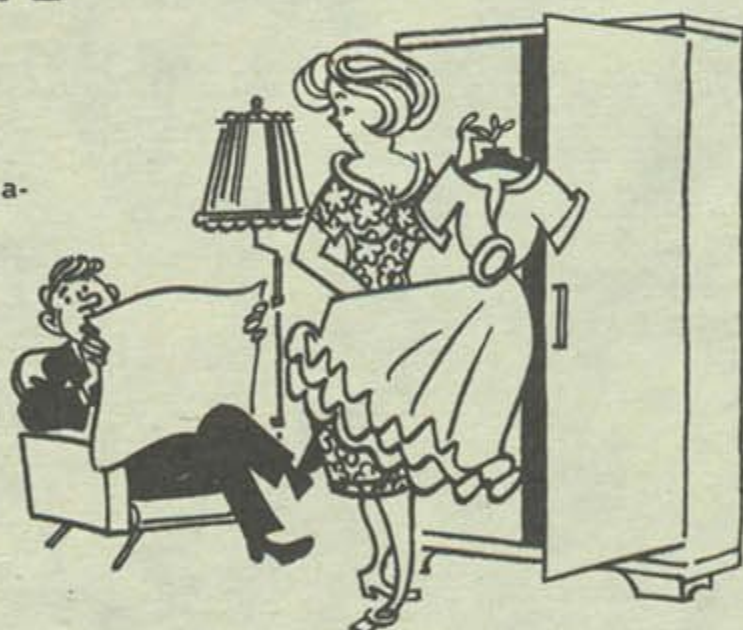

На 1 куранё — 700 г баклажанаў, 60 г таплёнага масла, 400 г кіслага малака, цукар, карыца, шафран — па смаку.

Абсмажыць куранят, як звычайна. Падсмажыць баклажаны, нарэзаныя кавалкамі. Настаяць шафран на вадзе. Змяшаць гэты настой з кіслым малаком (мацоні), заправіць цукрам і карыцай. Пакласці куранят на блюда, а навокал — смажаныя баклажаны, паліць запраўленым кіслым малаком.

ГУМАР

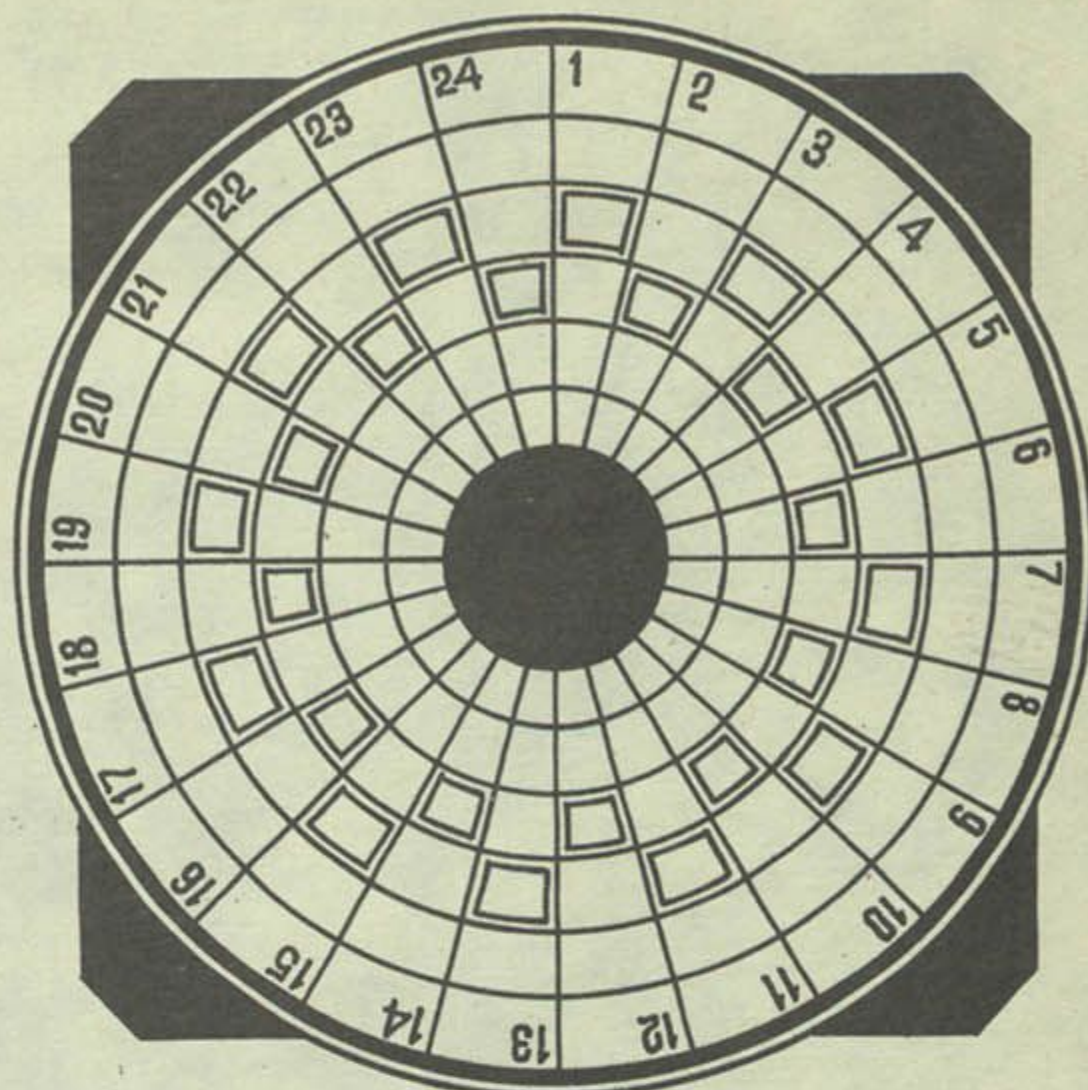
— Як мне апра-
нуцца ў тэатр?
— Хутчэй.

— Ну і дысцы-
ліна! Амаль яшчэ
паўтары гадзіны
працы, а наша сак-
ратарка дамоў пай-
шла.

Мал. А. Чуркіна.

ГАЛАВАЛОМКА

У клеткі па радыусу ўпішыце словы, значэнні якіх указаны ніжэй. Калі словы будуць упісаны правільна, то ў выдзеленых клетках (па руху стрэлкі гадзінніка) прачытаецца беларускую народную прыказку аб дружбе.

Значэнні слоў: 1. Тып, марка канструкцыі. 2. Від штучнага валакна. 3. Курортны горад у Крыму. 4. Мінеральная лячэбная вада. 5. Горад у Брэсцкай вобласці. 6. Невялікі вершаваны твор з легендарным, казачным або гістарычным зместам. 7. Тапаграфічны прыбор. 8. Музычны твор з трох або чатырох частак, розных па свайму характару і тэмпу. 9. Група людзей, якія аб'ядналіся для сумеснага выканання якой-небудзь работы. 10. Савецкі лётчык-касманаўт. 11. Беларускі паэт, аўтар паэмы «Мужнасць». 12. Востраў у Карыбскім моры. 13. Алюмініевая руда. 14. Сельскагаспадарчая прылада. 15. Збожжавая культура. 16. Планета. 17. Буйны вугальны басейн нашай краіны. 18. Горад у Гродзенскай вобласці. 19. Адзін з цэнтраў беларускай цэментна-шыфернай вытворчасці. 20. Наносны пясчаны ўзгорак у стэпах, пустынях. 21. Горад-герой. 22. Горад у Польшчы. 23. Беларускі скульптар. 24. Цяпліца для вырошчвання расады і ранняй агародніны.

Склаў А. САНКЕВІЧ.

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ У № 5

Па гарызанталі: 1. Бембель. 4. Мазурук. 8. Кара. 10. Стыр. 11. Нікольскі. 14. «Астап». 17. Лукас. 18. Баданаў. 19. Акуліч. 20. «Аманал». 23. Паставы. 25. Русак. 26. Гайна. 30. Лагіновіч. 32. «Амок». 33. Клім. 34. Азарычы. 35. «Бярозка».

Па вертыкалі: 1. Бакалаў. 2. «Мара». 3. Левін. 5. Алыка. 6. Рыта. 7. Кіраўск. 9. Глебаў. 12. Данукалаў. 13. Кудраўцаў. 15. Данілаў. 16. Наумава. 21. Іткіна. 22. Прусава. 24. «Лакамка». 27. Нарач. 28. Вілія. 29. Пола. 31. Клаз.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 32-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі, культуры, быту — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Пылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.
Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 16311. Здадзена ў набор 1/VII-72 г. Падп. да друку 25/VII-72 г.
Друк. арк. 55. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%.

Дадатак — выкрайка. Тыраж 379 358 экз. Зак. 1036. Цана 15 кап.

222680-8

Цена 15 кап.

74995

8000000 198 13 18

+npml.

Мод а